

Алесь Разанаў

**Кніга
ўзнаўленняў**

Мінск
Выдавец І. П. Логвінаў
2005

УДК 821.161.3-1
ББК 84 (4Бей)-5
Р 17

Разанаў, А.

Кніга ўзнаўленняў / Алесь Разанаў. — Мн.: Логвінаў, 2005. — 134 с.

ISBN 985-6701-84-8.

Адамкнутыя паэтычным ключом, занямелья творы старажытнай літаратуры нанавя ўваходзяць у рэчаіснасьць і нанавя прамаўляюць тое, што яны казалі ў свой час.

Пры ўсёй сваёй разнастайнасці яны ўзаемададаюцца і, сабраныя ў «Кнігу ўзнаўленняў», уяўляюць беларускі кніжны эпас ці, прынамсі, яго пэўную рэдакцыю.

УДК 84 (4Бей)-5
ББК 821.161.3-1

ISBN 985-6701-84-8

© Разанаў А. С., 2005
© Выдавец І. П. Логвінаў, 2005

Кірыла Тураўскі
(каля 1113 - пасля 1190)

Слова ў нядзелю святога Фамы

Вялікі вучыцель
і красамоўца мудры
патрэбен царкве
на ўпрыгожанне свята.
А мы
убогія словам,
марудныя розумам
і агню
Духа Святога ў сабе не маем,
каб гэтак скласці
душакарысныя словы,
што іх пачуюць і прымуць
людскія душы.

Аднак дзеля вас,
браты,
што сёння сабраліся тут,
са мною,
і дзеля любові,
якая нас лучыць,
мы нешта,
хоць і не шмат што,
скажам
аб узнаўленні Хрыстова
ўваскрэсення,
ну а вы
паслухайце дбайна.

Было на святы Вялікдзень,
у тую нядзелю,
здзіўленне нябёсам
і перастрашанне апраметнай,
было абнаўленне стварэння
і выбаўленне свету,
было зруйнаванне пекла,
было спраможанне смерці;
у тую нядзелю было
уваскрэсенне з мёртвых
і выгубленне

спакуснай улады д'ябла,
было чалавечага роду
выратаванне,
збядненне і паніжэнне
суботы,
узбагачэнне царквы
і ўзвышэнне самой нядзелі;
было
у тую нядзелю
ўсяму змяненне.

Нанова стварылася небам,
а Богам
ачысцілася зямля.
ад погані д'ябальскай —
і анёлы
з жанчынамі шчырадайна
слугуюць
Хрыстова ўваскрэсенню.
Абнавіўся
знябожаны род чалавечы:
ужо багамі
не наймяноўваюцца стыхіі —
ні сонца і ні агонь,
ні дрэвы і ні крыніцы.

З гэтага часу пекла
ужо не прыймае ахвяраў —
бацькамі загубленых немаўлят,
а смерць — пашаноты.
З гэтага часу
скончылася слугаванне
стодам
і д'ябальскае змуштаванне
расцялася хросным таемствам.
З гэтага часу
род чалавечы не толькі
займеў збавенне,
але асвяціўся

Хрыстоваю верай.
Ранейшы закон
з гэтага часу страціў
ранейшую сілу:
не жывяць яго ўжо
ні кроў цялят,
ні козаў ахвяраванне,
бо сам Хрыстос
з гэтага часу
самога сябе ў ахвяру
за ўсіх Айцу-Богу
узнёс.

Скончылася праз гэта
свята суботняе,
а нядзелі
была лагода
дзея Хрыстова ўваскрасення
дадзена,
і, Хрыстовай
стаўшы, яна красуе
цяпер спаміж іншых дзён.

Вянчайма ж, браты, нядзелю
царыцаю дзён —
і з верай
у новае звеставанне
прыносьма свае дарункі!
Дамо хто што можа
па здольнасці і па моцы:
хто — міласціну
і незласлівасць,
хто — чыстую цноту,
а хто — любоў;
хто — веру праўдзівую
і змірэнне,
хто — псалмаспеў,
хто — прыклад
апостальскага вучэння,
а хто — малітву,
прачулюю сэрцам.

Бо кажа Гасподзь
словамі, што Майсею
уклаў у вусны:
«Не аб'яўляйся перада мною
парожні
у дзень святочны».

Дык прынясем
Госпаду нашы дарункі,
што называліся тут,
і ўспрыем
Божую міласць,
бо не пазбавіць Гасподзь
добрае долі таго,
хто прыходзіць
са шчыраю вераю да яго.
«Хто славіць мяне —
праслаўлю», —
ён абвяшчае гэтак.
Усхвалім жа сёння
нядзелю гэту —
мы ў ёй святкуем
нанова
Хрыстова ўваскрэсенне.

Не паўтараецца ў ёй,
значым,
Вялікдзень Гасподні,
а дзейсніца Процівялікдзень.
Вялікдзень ратуе свет
ад д'ябальскага змушавання
і вызваляе мёртвых
з вязніцы пекла.
А Процівялікдзень — ён
узнаўляе ўваскрэсенне:
сустракаем
вобраз яго
мы ў Старым Законе,
калі Гасподзь Бог
кажа Майсею ў Егіпце:
«Вось выбаўляю маіх людзей

ад фараонавай працы
і вызваляю
іх з-пад уціску яго паслугатых;
дык узнаўляй жа дзень
свайго выбаўлення, Ізраіль,
бо перамог
ён тваіх ворагаў».

Вось і ўзнаўляем, святкуючы,
мы цяпер
дзень перамогі Хрыстовай:
спрамогшы
цёмныя ўлады
і д'ябальскія началлі,
ён свету ўсяму дараваў
ратунак;
дзеля таго ў царкве
артусны хлеб асвятчаюць
з Вялікадня і дагэтуль.
І сёння дзеля таго
на іярэйскім прастоле
ён ломіцца на азнаку
тых праснакоў,
што з Егіпту
неслі з сабою ў пустыні
левіты — габрайскія святары,
пакуль не прайшлі
Чырвонага мора
і пакуль Богам
не быў асвечаны гэты хлеб.
І хто гэты хлеб каштуе —
здоровым бывае
і ворагам страшны.

Пазбыўшыся ад прыгнёту
цяле снага,
узнаўляюць
габраі, святкуючы,
дзень праснаковы;
а мы,
уратаваныя Збаўцам

ад путаў
змысловага фараона —
д'ябла,
сёння ўзнаўляем дзень,
які стаўся
спрамогай над ворагамі,
і, святы
прымаючы гэты хлеб,
каштуем
нябесную ежу;
і зберагаем
яго для жыццёвых патрэбаў
на цэлы год:
для здароўя цела,
для ўратавання душы
і прагнання
немачы ўсякай.

Цяпер
скончылася старое і новым
сталася ўсё,
што відочна і што невідочна.
Нябёсы,
скінуўшы лахманы
поцемных воблакаў,
прасвятліліся
і ў вышыні
славу гасподнюю спавядаюць.
Я не кажу аб нябёсах,
даступных воку,
але — аб змысловых:
там
апосталы на Сіёне
убачылі Госпада сёння
і, скруху забыўшы,
адкінуўшы смутак —
цень
страхаты іудзейскай —
Духам Святым
асвятліліся і абвясчваюць
Хрыстова ўваскрэсенне.

Сёння, красуючы, сонца
увышыню ўсходзіць
І, радуючыся, зямлю
сагравае,—
усходзіць нам гэтак з труны
сонца святое — Хрыстос
і ўсіх,
што ў яго вераць,
ратуе.
Сышоўшы
з вышэйшага месца,
сёння
свяцілу вялікшаму аддае
месяц ушану,—
гэтак
з суботаю разам
сыходзіць з вышэйшага месца
Стары Закон
і Закону Хрыстову
ужо аддаюць ушану
прарокі.

У пакаянні
грахоўніцкая зіма
скончылася і растаў
у богаразумнасці лёд
няверы,—
гэтак
апостальскае навучанне
і вера Хрыстова зіму
язычнага куміра ўладарства
скрышылі, і з выяўленнем
ранаў Хрыстовых растаў
лёд Фамовай няверы.

Сёння, красуючы, ажыўляе
вясна зямную прыроду,
і, веючы ціха,
вятры-няўрымсты
змнажаюць плады,
а зямля,

успойваючы насенне,
аздобліваецца зялёнай
травой.

Вясна-красна —
гэта Хрыстова вера,
якой
перайначваецца праз хрост
чалавечая існасць;
вятры-няўрымсты —
гэта грахоўныя паімкненні:
яны,
ператварыўшыся праз
пакаянне ў цноты,
змнажаюць
плады, што карысныя будуць
нашай душы;
а зямля
існасці нашай,
нібы насенне,
божае слова прыняўшы
і рупячыся аб ім
удзень іўначы,
нараджае, нібы траву,
дух нашага выратавання.

Сёння
нованароджаныя ягняты,
а гэтаксама цяляты,
скачуць,
адольваючы дарогу,
і, шпарка
вяртаючыся да мацярок,
весаляцца.
Дый пастухі,
граючы на свісцёлках,
у весялосці хваляць Хрыста.
Ягняты,— тлумачу вам,—
гэта людзі
з лагоднай душой,
а цяляты —

куміра паслугачы
краёў, не пранятых верай;
але праз Хрыстова
учалавечанне,
апостальскае рупнаванне
і цуды
жвава закон прынялі,
звярнуліся да царквы
і смокчуць
цяпер малако вучэння.
Вучыццалі
гурту Хрыстова сёння,
молячыся аб усіх,
Хрыста Бога ўслаўляюць;
собраў ён і памірыў
істот, што ніколі раней
не збіраліся разам
і між сабою
не зналі міру.

Парасці выпускаюць
сёння ў наўколлі дрэвы,
кветкі духмянлівыя цвітуць —
і сады
вось ужо дораць шчодра
свету салодкі водар,
а земляробы,
сеючы сёння ў раллю насенне,
надзею ўскладаюць пакорліва
на Хрыста —
ураджаядаўцу.

Былі мы раней,
бы дрэвы ў дуброве,
якія
спажыўнага плоду не маюць,
але цяпер
у наша нявер'е
ўжывілася вера Хрыстова.
І вунь
вернікі тья,

што шчыра
трымаюцца, як прышчэпы,
Іосіфава карэння,
бы ў кветкі,
у цноты ўбіраюцца
і чакаюць
жыцця, што Хрыстом
пераўтворацца неўзабаве
У рай.
Гэтаксама свяціцелі,
што, аб сабе забыўшы,
рупяцца аб царкве,
той час прадчуваюць,
калі іх узнагародзіць
узнагародай сваёй Хрыстос.

Цяпер аратаі слова
ў шчамлёты духоўныя
ўводзяць
цялят словамоўных
і заглыбляюць
крыжовае рала
ў змысловыя нівы
і баразну пакаяння
накрэсліваюць.
і сеюць
насенне духоўнае,
і спадзяваннем
на будучы плён весяляцца.

Сёння старое,
што светам валодала,
стала мінулым,
а свет
дзеля Хрыстова ўваскрэсення
стаўся новым.

Паўнюткі
рэкі апостальскія цяпер
вадою разводзяць,
і не растуць

язычныя рыбы.
І рыбабы,
выпрабаваўшы глыбіню
Божага ўчалавечання,
здабываюць
поўны царкоўны
невад лавітвы.
«Рассядзеца рэкамі,—
кажа прарок,—
зямля,
убачаць, уразяцца і праз гэта
нудой абняджацца
несумліўцы».

Цяпер працаўніца-пчала,
манаскага чыну,
усіх здзіўляе,
паказваючы сваю мудрасць,—
так, жывучы ў пустэльні
і жывячыся самапасам,
манахі
здзіўляюць людзей і анёлаў.
Яны — гэтаксама пчолы,
што, кветкі аблётваючы,
ствараюць
мядовыя соты
і слодыччу адмысловай
частуюць людзей і царкву.
Цяпер
спеўнагалосыя птушкі
сям'і царкоўнай,
гняздо абнаўляючы,
весаляцца.
«І птушкі,— кажа прарок,—
займеюць сваё гняздо
Тваім алтаром
і будуць,
спяваючы свае песні,
славіць
Бога нязмоўчнымі галасамі».

Сёння
новяцца постаці ўсіх святых
і прымаюць
здабытае бытаванне:
прарокі і патрыярхі,
што працавалі няўтомна,
сёння
раюць у боскім садзе;
апосталы і свяціцелі,
што святлом
Хрыстовым свяціліся,
сёння ўслаўляюцца на зямлі
і на небе;
пакутнікі і спавядаўцы,
што за Хрыста зазналі
злыбеду і пакуту,
вянкамі
увенчваюцца спаміж анёлаў;
сёння
цары і князі
ратуюцца паслушэнствам;
нявіннікі,
што захавалі цноту
душы і цела
і неслі самааддана
свой крыж цярпення,
услед за Ісусам Хрыстом
узыходзяць
з зямлі на нябёсы;
сёння
поснікі і пустэльнікі,
узнагароду
з рукі Гасподняй прыняўшы,
цешацца са святымі
у горадзе ўзгорным.

Сёння
новіцца новым людзям
святая Хрыстова ўваскрэсення
і ўсё тое,
што сталася новым,

добраахвотна
прыносіцца Госпаду:
вера — ад жыхароў,
ад хрысціян — набажэнства,
 апека царкоўная —
ад вяльможаў,
ад праведнікаў —
мудрасціпласць,
ад грэшнікаў — пакаянне,
ад несумліўцаў —
звяртанне да Бога,
адно аднаму дараванне —
ад варагоўцаў.

Узыдзем цяпер, браты,
і мы на Сіён
і ўвойдзем
змысловымі ўвойдзінамі
ў святліцу,
дзе ўжо
сабраліся вучні Хрыстовы
і сам Хрыстос,
калі былі дзверы зачынены,
спасярод
іхняга збору з'явіўся
і, прывітаўшы іх: «Мір вам!»,—
споўніў
іх радасцю невымоўнай.
Усцешыліся —
апавядае Пісанне —
вучні,
убачыўшы Госпада,
і растаў
тут жа, умомант, іхні
цяле сны смутак,
і страх сардэчны прапаў.
І далася
духоўная здарсць іхнім душам,
калі распазналі
свайго Уладыку,
а ён агаліў рабрыны,

што дзідай былі ўвярэджаны
перад імі
і раны цвіковыя на руках
і нагах паказаў Фаму.

Не было Фамы
з астатнімі вучнямі,
калі першы раз
ім аб'яўляўся
Хрыстос уваскрэслы,
таму, пачуўшы,
што насампраўдзе
Хрыстос уваскрэс, не даваў
гэтаму веры,
але хацеў
упэўніцца сам у гэтым.
«Пакуль я рукі сваёй
не ўкладу
у рэбры яго,
а ў раны цвіковыя
пальца свайго,
не паверу»,— казаў ён.
Таму Гасподзь,
дакораў не чынячы,
гэтым разам
яму і сказаў:
«Працягні
руку сваю і ўкладзі
у рэбры мае, і вер,
што я гэта.
Бо і раней
прарокі і патрыярхі
верылі,
розумам спазнаючы
знакі часін,
у маё ўчалавечанне.
Распазнай,
што пішацца пра мяне
у кнізе Ісаі:
«Дзідай
у рэбры працяты будзе

і сьдзе кроў і вада».
А потым:
«У рэбры працяты быў
і праз гэта
Адама зупалага
ўваскрасіў».
І хіба цябе,
хоць ты не паверыў словам,
што я ўваскрэс і жыву,
адпрэчу?!
Даткніся і ўпэўніся,—
гэта я.
Верачы ў маё прыйсце,
калі я быў немаўля,
упэўніўся праведны Сімяон,
што споўнілася абяцанне
Святога Духа,
і з вераю ў Бога прасіў,
каб цяпер
ён адпусціў яго
з гэтага свету з мірам.
Не будзь
нявернікам, як быў Ірад.
Калі ён пачуў
пра маё нараджэнне,
выпытваў у вешчуноў:
«Скажыце,
дзе нарадзіўся Хрыстос,
каб і мне
пайсці яму пакланіцца»,—
а ў гэты час
думаў у сэрцы сваім
аб маім забойстве.
Па ўсёй акрузе
ён вынішчыў немаўлят,
ды таго, чаго ён жадаў,
асягнуць не здолеў,—
так будуць мяне шукаць
зламыснікі
і не знойдуць.

Вер у мяне, Фама,
і ўведай
мяне, як Аўрам:
з дзвума
анёламі я прыйшоў
пад шаты яго, і ён
уведаў, што гэта я,
назваў мяне Госпадам
і маліў
мяне аб Садоху:
каб не губіў
горада, дзе набярэцца
праведнікаў хоць бы дзесяць.

Не будзь
нявернікам, як Ваалам,
што Духам Святым прарочыў
аб умярцвенні маім за свет
і ўваскрэсенні,
але потым,
спакушаны
нізкаю ўзнагародай,
загінуў.

Вер у мяне, Фама,
што я гэта;
бачыў мяне Іакаў
на версе прыснёнай драбіны,
якая злучала зямлю і нябёсы,
і ён жа мяне распознаў
духам, калі я з ім
змагаўся ў Месапатаміі:
абяцаў
яму я тады, што прыму
у родзе яго
чалавечае ўцеляшэнне.

Не будзь
нявернікам, як Наўхаданосар,
што ўбачыў мяне,
калі я

у печы напаленай ад загубы
трох юнакоў ратаваў і сам
быў спаміж імі чацвертым;
тады назваў
ён мяне Божым Сынам
і вызнаў
мяне перад тварам прысутных,
ды потым
зноў да спакусаў сваіх
вярнуўся
і ў іх загінуў.

Вер у мяне, Фама,
што я гэта;
бачыў мяне Ісяя,
калі яму ўбачыўся
ўзгорны трон,
які абступала
мноства анёлаў.
Я — той,
хто быў Езекілю
з'яўлены вобразам чалавечым
спаміж жывёлін;
і вы былі з'яўлены
ў выглядзе колаў,
якія злучаліся
з постацямі жывёлін
і рухаліся за мною;
у колах
быў тады дух жывы,
і цяпер
у вас я ўдыхнуў
Святы Дух гэтаксама.

Я — той,
каго ўбачыў Даніл
на аблоках нябесных
і хто,
постаццю Сын Чалавечы,
сышоў
да Спрадвечнага днямі

і атрымаў ад яго
уладу і царства
на небе і на зямлі
гэтага веку і будучага,
якому
не будзе канца.
Укладзі, Блізня,
свой палец сюды
і ўгледзь мае рукі:
імі я вочы сляпым адтуляў,
імі глухім я слых аднаходзіў,
і адмыкаў нямым
рукамі гэтымі мову.
Угледзь
і ногі мае: хадзіў
імі па моры
узбураным перад вамі,
імі ішоў па паветры
і, увайшоўшы
у пекла імі,
спрамог
апраметную цемру;
імі прайшоў
з Лукой і Кляюпам
шлях да Эмаўса.
Дык жа не будзь, Фама,
тым, хто не верыць,
а будзь
тым, хто верыць».

Фама адказаў:
«Госпадзе, веру,
што ты Хрыстос,
Бог мой,
і што аб табе пісалі
прарокі, відушчыя духам,
і што ў Законе Майсеевым
твой правобраз,
і што адпрэчыліся ад цябе
фарысеі,
і што з цябе здзекаваліся

заканазнаўцы,
і што глуміўся з цябе натоўп,
і што, вымыўшы рукі, Пілат
аддаў цябе на укрыжаванне,
і што Бог-Айцец
уваскрасіў цябе з мёртвых.

Бачу
твае рабрыны: з іх
тачыліся кроў і вада;
вада —
каб ачысціць
зблужэраную зямлю,
а кроў —
асвяціць чалавечую існасць.
Бачу рукі твае, якімі
ты існае ўрэчаісніў,
і рай насадзіў,
і стварыў чалавека;
багаславіў патрыярхаў імі,
памазаў імі цароў,
асвяціў апосталаў.
Бачу
ногі твае: да іх
схіліўшыся, атрымала
блудніца грахоў адпушчэнне;
да іх прыпаўшы,
займела ўдава жывым
адзінага сына свайго,
што быў мёртвы,
і, дакрануўшыся да краёў
рызы, што іх атуляла,
ад крывацёку
балесная ацалела.
Ія,
Госпадзе, веру,
што ты Гасподзь Бог».
Ісус,
адказваючы на гэты,
Фаму сказаў:
«Ты мяне ўбачыў —

і, калі ўбачыў, паверыў:
райлівыя тыя, аднак,
што, і не бачыўшы,
вераць».

Дык будзем жа верыць,
браты,
у нашага Госпада Бога
Ісуса Хрыста:
укрыжаванаму — мы яму
паклонімся сёння,
са смерці ўваскрэслага —
ўславім,
апосталам з'яўленага —
прывітаем,
раны свае паказаўшага —
увасхваляем,
прышоўшаму нас ажывіць —
уздычым,
нас прасвяціўшага —
зразумеем,
шчадротамі ўзнагародзіўшага
узвялічым,
адзінага ў Тройцы —
прыем
нашага Збаўцу Ісуса Хрыста.

З Богам-Айцом,
з Богам-Духам Святым яму
цяпер і заўсёды —
слава.

Францыск Скарына
(каля 1490— каля 1551)

Псалом — песнаспеў анёльскі

1
Пісанне, натхнёнае Богам,
карыснае ўсякаму чалавеку:
для навучання
і разважання,
для ачышчэння
і высвядчэння,
для выпраўлення
і для здзяйснення праўды,—
каб дасканалы быў чалавек
і здатны
да ўсякае добрае справы,
як піша апостал Павел.

2
Усталявана Святое Пісанне,
каб мы
знаходзілі ў ім
для сябе спажытак
і мелі раду —
ў Законе Старым
і ў Законе Новым,
у дзеях святых айцоў
і ў святых прароках,
у прыпавесцях мудрацоў
і ў псалмах урачыстых,
якія складаў цар Давыд
і іншыя Божыя хваласпеўцы.

3
Розняцца між сабою
найменаванья пісьмы,
аднак усе яны ў зборы
і кожнае паасобку
адзіную справу ў сабе
змяшчаюць,
адзіную мэту ў сабе
трымаюць,

навуку адзіную маюць:
як дасягнуць чалавеку
жыцця, над якім не мае
улады ні тлен, ні смерць.

4
Прарокі
звястаюць наступнасць,
якая суджана людзям
і цэлым народам
паводле іхняга чыну:
добраю — добрым
і злаю — злым.
Жыцці святых айцоў
і іхнія дзеі
вучаць нас жыць на свеце
у цяраплінасці і ў надзеі,
і ў боязі Божай.
Прыпавесці і сказы
настаўнікаў мудрых
дбайна
усіх нас — малых і старых —
настаўляюць
у звычайях добрых.

5
Псалтыр жа ўбірае
усе здабыткі,
якімі багаты іншыя пісьмы
і, як яны, навучае ведам,
і, як яны, прарочыць.
Ён — быццам скарбніца,
у якой
найдаражэйшыя скарбы
сабраны,
І гэтыя скарбы —
не дьяменты,
не срэбра,

не золата,
не смарагды,
а чалавечыя словы,
натхнёныя Богам
і выслаўленыя да Бога.

6
Псалмы ацаляюць дух
і гоцяць
ад немачаў цела,
душу прасвятляюць,
мацуюць розум,
спакой усталяваюць,
любюць лагоду,
тугу праганяюць,
адводзяць смутак,
любоў абуджаюць,
спагаду шыраць,
людзей прызняць,
даюць у малітвах чуласць,
духаў ліхіх выганяюць,
анёлаў на помач клічуць.

7
Псалом — гэта шчыт
супроць начных сурочлівых
мрояў
і пострахаў,
супакаенне —
у рупеску дзённам,
падтрымка — у працы,
дарадца і радасць — юным,
старым — уцеха і песня,
жанчынам —
малітва набожная
і акраса,
мужчынам — апора трывалая
і падмога,
наук памнажэнне —
дарослым
і дзеткам малым — пачатак

усякай добрай навукі.

8
Псалом — суадзіны голас
усёй царквы Багаіснай,
ён упрыгожвае набажэнства
і аздабляе свята,
а ростыркі,
злыбеду,
варажнечу
дзея ўсявышняга Бога
змірае.
Нават каменнае сэрца
псалом расчульвае і змякчае,
і слёзы з яго вытачае,
быццам ваду з крыніцы.
Псалом — песнаспеў анёльскі,
цімвян духоўны:
вучыць душу, а цела
вяселіць спевам.

9
Што ёсць высокае ў высачыні,
што для псалмоў
было б недасяжным?
Што ёсць глыбокае
ў глыбачыні,
што для псалмоў
засталося б схаваным?
Што ёсць далёкае ў далечыні,
пра што б у псалмах
не вялося гаворкі?
Псалмы жыватворыць хвала,
якая ўзыходзіць ад сэрца,
і поўніць Божая веліч,
якая пераўзыходзіць
усё, што ёсць.

10
У іх — справядлівасць
і чысціня

духа, душы і цела;
у іх — непахібная праўда
і навучанне праўдзе;
у іх — дасканалы розум
і ўсёабдымная мудрасць;
у іх — чалавекалюбства,
якому чужая ліслінасць
і незнаёмае запабяганне;
у іх — міласэрнасць,
што не вышуквае ўзнагароды,
а ўзнагароджвае шчодро;
у іх — дабрывня і шчырасць
і іншыя цноты,
што, быццам з крыніцы,
з іх вынікаюць
і не вычэрпваюцца ніколі.

11

У іх — вялікая таямніца
пра вечнаіснага Бога,
адзінага ў Тройцы,
пра ўцелясенне
Божага Сына Ісуса Хрыста,
пра яго цудадзейныя ўчынкi,
прыпавесці
і заветы,
і пра пакутніцтва беспавіннае,
і пра смерць,
і пра ўваскрэсенне з мёртвых.

12

У іх — неўміручае спадзяванне
на перамогу над смерцю
і на паўстанне з мёртвых;
у іх — прадчуванне жыцця,
што не мае скону,
у іх — засцярога
прад страшным судом
і агнём апраметным;
у іх — адмыканне замкнёнага,
водшук схаванага

і патаемнага выяўленне.
Быццам вялікая скарбніца,
усё гэта мае
і зберагае ў сабе Псалтыр.

13

Ззажаючы на спажыткі
сабраныя ў гэтай кніжцы,
я, Францішак,
Скарынаў сын, у навуках
лекарскіх доктар,
родам з Полацка горада,
загадаў друкаваць
у горадзе Пажскім старым
Псалтыр
рускімі словамі
у мове славянскай:
для ўвасхвалення
і ўшаны Бога,
у Тройцы адзінага,
і прачыстай
Божае маці — Марыі,
і Божых святых, і ўсяго
нябеснага чыну;
а гэтаксама
для добрага ўжытку
і для карысці
людзей паспалітых,
з якімі
зрадніў мяне Бог міласцівы,
даўшы
мне нарадзіцца на свет
у гэтым народзе
і ў гэтай мове.

14

Псалтыр азначае снадзь,
якая нагадвае гуслі.
Сам цар і прарок абвяшчае
у сваім хваласпеве:
«Хваліце

Бога на гусях і псалтыры!»
І дзея гэтага цар Давыд
выбраў спаміж усёй
людской грамады чатырох
іярэяў вялікіх —
Асафа, Ямана,
Яфана і Ідыфуна,
паставіўшы іх,
каб ігралі
перад каўчэгам
Гасподняга завета
і каб спявалі
ўвесь час псалмы,—
як сведчыць
першы Параліпаменон.

15
Аднак жа псалтыр ад гусяў
адрозніваецца заўважна:
гуслі маюць шмат струн,
псалтыр — толькі дзесяць.
«Хваліце Бога на псалтыры
дзесяціструнным!» —
гаворыцца ў хваласпеве.
Усталявана
гэта я снадзь была
Духам Святым на азнаку
Гасподняга дзесяціслоўя,
якое Майсею
запавядаў Гасподзь Бог
на Сінайскай гары
для нашага навучання:
каб мы,
калі спяваем псалмы
ці чытаем,
ці разважаем над імі —
заўсёды
мелі перад вачамі
дзесяцікратны Божы загад.

16
Хай будзе ведама,
што змясціў
я на баках
друкаваных старонак
таксама найменні раздзелаў
з другіх багаўгодных кніг,
каб кожны,
хто хоча пераканацца,
мог распазнаць,
што сведчаць
астатнія пісьмы святых
адно пра адно
і разам
усе згаджаюцца з Псалтыром.
Таксама змясціў на баках,
ні ў чым
не рушачы Псалтыра самога,
словы, што простым людзям
незразумелья будуць,
і растлумачыў іх моваю рускай.
І падзяліў я таксама
псалмы на вершы —
паводле таго, як дзеляць
у іншых мовах.

Напісана гэтая кніга дваіста

1
Біблія — слова,
узятае з грэцкай мовы,
І азначае,
калі яго перакласці: кніга.
Напрыклад, святы Мацвей
кнігаю радаводу
Ісуса Хрыста
пачынае Хрыстова Евангелле.
У ім
першы радок па-грэцку
так і чытаецца:
«Біблос генесеос Ісу Хрысту».

2
Гэтая назва таксама
стасуецца да ўсяго
Святога Письма — да кніг,
якія змяшчае
у зборы сваім Стары
і Новы Закон:
праз вартасць,
ім уласціваю, і яна
сама набывае
адметную вартасць
і адмысловы сэнс.

3
Піша пра гэтую кнігу
евангеліст,
спадарожца Хрыстовы,
у сваім аб'яўленні:
«І бачыў
я ў правай руцэ ў Таго,
Хто сядзіць на пасадзе,
кнігу,
напісаную знутры
і знадворку».

4
І праўда,
напісана гэтая кніга дваіста:
знутры для тых,
хто мае духоўныя вочы
і можа ўбачыць
вялікія Божыя таямніцы,
што запячатаны ў ёй.
Апостал Павел уражваецца:
«О, бяздонне
багацця і ведаў
і мудрасці Божай!
Як неспасціжны яго суды
і як неспаследны яго дарогі!»

5
Для ўсіх астатніх
напісана гэтая кніга знадворку,
каб не адны дактары
і людзі вучоныя
ў ёй разумеліся,
а каб усякі
зямны чалавек, што будзе
яе чытаць альбо слухаць —
добра
змог зразумець, што трэба
рабіць для збавення душы.

6
Сам Збаўца
сведчыць, гаворачы:
«Ойча,
Госпадзе неба й зямлі,
услаўляю цябе,
што гэта
схаваў ты
ад мудрых і ад разумных,
а дзеціям малым адкрыў».

7

Адмыслова
пра гэтую кнігу піша
Грыгоры Вялікі,
настаўнік усечалавечы:
«Святое Пісанне
пераўзыходзіць
іншыя ўсе навукі,
бо пад звычайнымі словамі
зберагае
вялікія таямніцы».

8

Гэтая кніга
дзецям і простым людзям
навука,
а мудрацам і вучоным —
дык дзіваванне.
Яна, як рака цудадзейна,
адначасова
плыткая —
можна па ёй і дзіцяці брысці,
і незвычайна глыбокая —
слон плысці мусяць.

9

У гэтай кнізе
пачатак і завяршэнне
усёй чалавечай мудрасці:
Бог-уладар
у ёй адкрываецца
для спазнання,
і ўсе законы,
якімі людзі
у жыцці кіравацца мусяць,
напісаны ў ёй,
і ўсе лекі,
якія гоцяць душу
і ацяляюць цела,
у ёй сабраны.

10

Тут — філасофія,
што падымае
пытанне
і на пытанне шукае адказу:
як маеш
дзеля самога сябе
любіць Бога
і блізкага — дзеля Бога.

11

Тут — права і правіла
для ўсялякай
людскай грамады і ўсялякай
людскай сялібы,
каб людзі
якія ўваходзяць у грамаду
і насяляюць сялібу,
дбала
супольнаю згодаю,
вераю
і любоўю
дабро паспалітае памнажалі.

12

Сем вызваленых навук
тут маюць сваё карэнне
і ўвасабленне сваё,
і калі ты хочаш
валодаць граматыкай,
ці, папросту
кажучы, граматай,
каб адмыслова
умець чытаць,
гаварыць
і пісаць,—
спаткаеш
увогуле ў Бібліі ўсёй,
і ў Псалтыры прынамсі,
належныя ўзоры.

13

Калі ты хочаш
спаразумецца ў логіцы,
што навучае
адрозніваць праўду ад крыўды
пры дапамозе
доказаў і развагаў,
тады чытай
кнігу святога Іова
ў Законе Старым,
а ў Законе Новым —
пасланні
святога апостала Паўла.

14

Ну а калі
надумаешся практыкавацца
ў рыторыцы, што інакш
назваецца красамоўства
і вучыць
прыгожа і складна
перад людзьмі прамаўляць,—
чытай
Саламонавы кнігі.
Разам
гэтыя тры навукі —
граматыка, логіка і рыторыка —
прыналежаць
да слоўных навук.

15

Калі ж вабіць
душу тваю музыка —
ці, інакш, пеўніца,
альбо гудзьба —
знойдзеш усцяж у кнізе
вялікае мноства
вершаў натхнёных
і песняў святых, якімі
усцешаны будзеш.

16

Калі ж у цябе
наўме арыфметыка,
каб навучыцца
хутка і непамыльна лічыць —
чытай
чацвертую кнігу Майсееву:
мае
яна адпаведную назву —
«Лічбы».

17

Калі даспадобы
тваім вачам
геаметрыя — ці навука,
якая інакш
назваецца землямер'е,—
глядзі
кнігу Ісуса Навіна.

18

Калі ж займае твой розум
і вабіць
твой позірк звяздарства,
ці астраномія,—
у гэтай кнізе
знойдзеш багата
сведчанняў і назіранняў:
так, на пачатку кнігі Быцця
пішацца пра стварэнне
сонца,
месяца,
зорак,
а ў кнізе Ісуса Навіна
гаворыцца, як стаяла
сонца на месцы адным
нерухома
і не магла настаць ноч.

19

Натрапіш
у кнізе Царстваў

на распаведзь, як адступіла
сонца па Божым загадзе
на колькі ўступцаў назад,
а ў Святым
Евангелі знойдзеш звестку
пра новую зорку,
якая зазьяла ярка,
калі нарадзіўся наш Збаўца
Ісус Хрыстос.

20
Далібог,
чытаючы гэтыя звесткі,
распаведзі,
назіранні,
урэшце,
больш дзівавацца мусіш
моцы бязмернай Божай,
чым навучацца.
А гэта ў зборы —
сем вызваленьных навук,
пра якія
я скоратку распавёў.

21
Калі ж маеш
ахвоту ўведаць
пра справы ваярскія
і волатаўскія ўчынкі —
чытай
Макавейскія кнігі
і кнігу Суддзяў:
у іх адшукаеш
выдатнейшае ваярства
і справядлівейшае валатоўства,
чым нават у «Троі»,
чым нават у «Александрыі».

22
Калі захочацца распазнаць,
што было на зямлі
у колішнія часы,

якія людзі жылі,
што рабілі,
што мелі мэтай —
чытай
кнігі летапісу «Параліпаменон».
У іх, пачынаючы ад Адама,
самага першага чалавека,
і завяршаючы Седэкіяй,
апошнім царом Іудзейскім,
распавядаецца —
род за родам —
пра чалавечы шлях.

23
Калі ж ты аматар вучонасці,
любіш мудрасць
і добрыя норавы паважаеш,
вазьмі,
разгарні
і чытай
кнігу Ісуса Сірахава
і «Прыпавесці» Саламона.

24
Але перш за ўсё
мы, хрысціяне, прагнем
справы збаўлення
і ставім навуку Хрыстову
вышэй за ўсё іншае,
ведаем бо,
што ўсе справы
і ўсе навукі,
якімі багаты свет,
немінуча
мінаюць
разам з увявай свету.

25
Чытайма ж, браты, заўсёды
Святое Евангелле
і пераймайма,
чытаючы, справы

нашага Збаўцы Ісуса Хрыста!
І гэтак, з яго дапамогай,
увойдзем
у вечнажывое жыццё

і ў Нябеснае Царства,
што ўгатавана
абранцам Божым.

Як золата пералітоўваецца агнём

1
Святы апостал Іакаў
піша ў сваім
саборным пасланні:
«Бярыце, браты, за прыклад
цярплівасці моцнай,
нястомнай працы
і мудрага вытрывання
прарокаў,
што прамаўлялі
іменем Гасподнім.
Вы чулі, якія пакуты
зазнаў Іоў,
і бачылі тую адплату,
якую ўрэшце
займеў ён ад Госпада,—
бо Гасподзь
І шчодры, і міласэрны».

2
Апостал Хрыстовы,
гэтакім чынам,
згадвае чалавека,
імя якому Іоў,
згадвае годнасць ягоную,
святасць
і божлівую цярплівасць.
Каб вы змаглі
пра гэтага чалавека
уведаць усё —
як ён жыў,
што ён меў,
што казаў
і што думаў,
і як да канца
заставаўся адданы Богу,
і як у канцы
яго ўзнагародзіў Бог,—
маеце перад вачамі

кнігу Іова.

3
Ягоную годнасць
высноўваюць тыя
словы апостальскія,
што яго
атаясамляюць з прарокам.
Іоў
заўжды апладняў сваю мову
іменем Гасподнім,
і звеставаў
аб паўстанні з мёртвых,
і гаварыў
пра іншыя Божыя таямніцы,
як самы сапраўдны прарок
і нават
ясней і напэўней
за іншых.

4
Святасць яго
уведомліваецца праз словы,
у якіх зазначае апостал:
«Вось мы ўраёўваем тых,
што трывалі».
Як золата
пералітоўваецца агнём,
каб стаць яшчэ залацейшым
і каб не мець
ніякай загану ў сабе
і ніякай вады,—
гэтак і божыя людзі,
каб стаць святымі,
пералітоўваюцца агнём
вялікай пакуты.
Сам збаўца нам абвясціў:
«Райлівыя тыя, што плачуць,
бо ўцешаны будуць».

5

Цярпліваасць святога Іова
выславіў яснамоўна
Іакаў, святы апостал,
сказаўшы:
«Вы чулі, якія пакуты
зазнаў Іоў!»
Дык вось, калі хочаш ведаць,
чаму ўзняло
няшчасце руку на Іова
і як ён трываў,—
чытай
гэтую кнігу.

6

Чытай —
і тады зразумееш,
чаму апостал
як прыклад
абраў Іова
ў сваім пасланні,
і зразумееш, чаму Гасподзь
нанава даў Іову
сваё баславенне
і ўсё, што ўзяў, удвая
вярнуў Іову.
І зразумееш яшчэ, што Бог,
калі не дарэшты
гневаецца на чалавека,
каго паніжае — уносіць
і цешыць,
каго карае.

7

У гэтай кнізе Гасподзь
адкрыў праз святога Іова
вялікія таямніцы.
Чытай —
і даведаешся, чаму
Гасподзь папускае,
каб немачы і напасці

мучылі добрых і праведных,
а благія
жылі ў здароўі і ў шчасці.
Убачыш у ёй,
што жыццё,
якім жывуць людзі
на гэтым свеце,
ад іх спаўна не залежыць,
канец жа
чакае і добрых людзей,
і бліжэй,
і праведнікаў, і ліхадзеяў.

8

У кнізе Іова
гаворыцца і пра тых,
што зневажаюць паніжаных,
крыўдзяць убогіх,
перад нямоглымі ганарацца,—
але Гасподзь
гэтакімі пагарджае.
Сустрэнеш у ёй і звесткі
пра дзівы ўсялякія,
што ўчыніў
Бог у істотах розных:
у дзікіх звярах,
у нябесных птушках
і ў рыбінах водных,—
і разам з тым тлумачэнне,
што азначае якое дзіва,
што таямніца якая кажа.

9

Як дзеліцца год на тыдні,
а тыдзень — на дні,
таксама
гэтая кніга
для лепшага разумення
дзеліцца на раздзелы
і дзеліцца кожны раздзел
на вершы.

Усякаму чалавеку трэба
з ёй дружбаваць,
бо яна — люстэрка
людскога жыцця
і душэўныя лекі,
уцеха — самотным,
знявераным — помач,
і асабліва
тым, каго немач точыць
і верад рушыць.
Яна — непадманлівая надзея
на вечнажывое жыццё
і паўстанне з мёртвых.

10
Таму,
ведаючы пра тое,
што найвышэйшая мудрасць
у разважанні пра смерць,
у спазнанні сябе самога
і ў памятанні наступнасці,
я, Францішак,
Скарынаў сын,
загадаў друкаваць
у старым Празскім горадзе
кнігу святога Іова
на мове рускай:
Богу — для ўшаны
і людзям — для навучання.

Усёй грамадзе чалавечай

1
Цар Саламон
за жыццё сваё напісаў
тры гэтыя кнігі:
«Прыпавесці»,
«Эклезіяст»,
«Песня Песняў».
Калі ён, да прыкладу,
выкладае
у «Прыпавесцях» навуку,
што прызначаецца моладзі,
бы асабіста
сына свайго навучае бацька,
то ў кнізе «Эклезіяст»,
ці па-руску «Саборнік»,
цар Саламок выкладае
навуку супольную людзям,
што дасягнулі
сталлага ўзросту,
прыводзячы ім на памяць
клопаты,
злыбеды,
непамыслоты,
якімі засеяна часта-густа
поле жыцця людскога.

2
У самыя розныя рэчы,
заняткі і справы
на гэтым свеце
людзі ўкладаюць і думкі свае,
і душу сваю
і ў іх маюць
сялібу сваёй любові.
Адны — у вялікіх царствах
і ў валадарстве,
другія — у золаце
і ў багацці,

а трэція — у мудрасці
і ў навуцы.

3
Нехта —
у здароўі і ў прыгажосці,
і ў моцы цялеснай,
нехта — ў маёнтках
і ў статках жывёлы свойскай,
нехта — ў ядзе і ў пітве,
і ў любошчах каханкавых,
нехта яшчэ — у дзецях,
нехта — ў сябрах,
нехта — ў слугах,
альбо яшчэ ў нечым іншым.

4
Так, жывучы на свеце,
звязвае чалавек
сябе ніткамі захаплення
і ланцугамі подумак
і заўсёды
мае сабе ці якуюсьці рэч,
ці занятак,
ці справу, якую любіць
болей за ўсё астатняе
і пра якую
дбае найбольш.

5
Спазнаўшы і зразумеўшы
ўсе гэтыя рэчы,
заняткі,
справы,
прамудры цар Саламон
іх паказаў,
бы ў люстэрку ясным,
і, бы на судзе, азначыў

іхнюю сутнасць
у словах простых:
«Марнасць над марнасцю
і ўсё марнасць
і немарасць духа».

6
Можна па «Эклезіясце»
уведаць добра,
што кажа цар Саламон
у розных мясцінах кнігі
пра гэтакую любоў
і гэткія думкі людскія.
Вось ён выслоўлівае:
«Няма
нічога лепшага для чалавека
як есці і піць, і цешыць
сваю душу».
Ну а вось
ён пераконваецца
ў адваротным
і кажа: «Лепей
пайсці ў сялібу жалобы,
чым у сялібу гульбы».

7
На адной старонцы
спаткаеш развагу,
дзе цар Саламон
журботліва зазначае:
«Няма перавагі
у мудрага над неразумным,
бо ім абодвум
наканаваны адзін канец».
А на другой спаткаеш
гэтае самае, па-другому
сказанае: «Як мае
святло перавагу над цемраю,
гэтак мудры
мае суздром
перавагу над неразумным».

У мудрага вочы яго —
у галаве яго,
але ходзіць
у поцемках неразумны».

8
Пішацца ў «Эклезіясце»
таксама пра іншыя рэчы,
што супярэчаць адна адной
і адрозніваюцца між сабою,
як людзі адрозніваюцца,
бо адзін
хваліць і любіць адно,
а другі - другое
і трэцяе — трэці,
і кожны
думае пра сваё
і разважае па-свойму.

9
Але ва ўсіх
памкненнях і захапленнях,
і думках людскіх выяўляе
«Эклезіяст» неразумнасць,
марнасць і паражнечу
і тлум душы,
каб урэшце
выявіць розум думкі сваёй
і прамовіць:
«Канец гаворкі
ўсе разам паслухайце:
бойся Бога і спраўджвай
запаведзі Яго, бо ўсё
у гэтым для чалавека».

10
Не аднаму каму-небудзь
напісана гэтая кніга,
а ўсёй грамадзе чалавечай,
альбо сабору,
і ўвасабляецца ў ёй жыццё,

думкі
і справы не аднаго
асобнага чалавека,

а ўсёй грамады, таму
яна і мае такое найменне —
«Саборнік».

Прарочыў цар Саламон

1
Трэцяя кніга
прамудрага Саламона,
Давыдава сына,
Ізраільскага цара:
па-габрайску
яна называецца «Сіра Сірым»,
па-латыні —
«Канцікум Канцікорум»,
і «Песня Песняў» —
па-руску.

2
Як сведчаць Майсеевы кнігі:
ёсць
не толькі святое,
але святое святых,
што Богам
вылучана з астатніх
з'яваў святых, —
так з астатніх
святых песнапеваў і песняў
вылучана вось гэта
песня, і нездарма
яна называецца
«Песня Песняў».

3
Можам
па ёй зразумець выразна,
якою вялікаю ласкай
і невыказнай любоўю
поўніцца Бог да нас —
грэшных,
несамавітых,
зямных людзей.
Ён не адрокся,
не адварнуўся,

не ўзганарыўся,
але сьшоў
з найвышняга трону свайго
на зямлю, каб мы
былі разам з ім заўсёды.

4
Так сыдзе —
як да каханкі сваёй каханак
і як да нявесты сваёй жаніх
да сваёй царквы
Гасподзь наш Ісус Хрыстос,
калі прыме
ад маці сваёй — Прачыстай
Дзевы Марыі —
уцелясненне.

5
Як са сваёй дружнай
жаніх —
Сын Божы
з апосталамі сваімі
трыццаць гадоў
і паўчвэрці года
з царквой хрысціянскаю і з яе
абранцамі дзе йсніў
духоўны шлюб,
жывячы іх заповітным словам
дабраславенства свайго
і нябесным хлебам
цела свайго, а таксама
попачы іх віном
любові сваёй
і нявіннай крывёю
Новага Завету.

6
Яе ён праліў, каб свет

уратаваць ад згубы,
і ў час,
калі ён працяты цвікамі,
вісеў на крыжы,— тады
здзейсніўся гэты шлюб,
і там
ён павянчаўся
з царквою сваёй.
«Збылося!» —
засведчыў Ісус Хрыстос
і свой дух аддаў
у рукі Госпаду Богу —
свайму Айцу.

7

Як у вясельным шлюбe
удзельнічаюць адразу
розныя людзі:
па-першае — сам жаніх,
па-другое — нявеста,
па-трэцяе —
жаніховыя дружбакі,
па-чацвертае —
дружкі нявесты,
гэтак і тут, у кнізе,
супольнічаюць між сабою
чатыры
розныя галасы:
чырвоным пісьмом
аздоблена іх размова.

8

Першы голас
належыць Хрысту-жаніху,
другі -
царкве хрысціянскай,
яго нявесце,
трэці — апосталам,
што складаюць
яго дружыну,
чацверты —

дзецям царквы хрысціянскай
а іх
увасабляюць дзяўчаты.

9

Апроч таго,
чуецца тут
яшчэ пяты голас,
і гэта голас
пыхлівай гурмы габрайскай:
яны праз няверу сваю
не прыйшлі на шлюб
і праз няверу не прынялі
Закону Хрыстовага.

10

Кажа пра гэта
сам Збаўца
і піша святы Мацвей
у сваім Евангеллі:
«Царства нябеснае
падобнае да цара,
што справіў
вясельнае свята сыну свайму
і паслаў
слугаў сваіх, каб тыя
паклікалі на вяселье
запрошаных —
і не хацелі, аднак, прыйсці».
Пра шлюб,
пра які цяпер сведчыць
Евангелле яснаслоўна,
як бачым,
за многа якоў да таго
Духам Святым пасведчыў
цар Саламон.

11

Як з рабра Адама,
што соладка спаў у раі,
была

створана Ева — маці
ўсяго чалавечага роду,
гэтак з рабра
Божага Сына,
распнутага на крыжы, была
створана Богам
царква Хрыстова —
маці ўсіх хрысціян.

12

І як, нараджаючыся, прымаем
ад першай маці
і кроў, і цела,
гэтак ад нашай маці другой —
ад царквы Хрыстовай,—
хрысціячыся, прымаем
надзею,
веру,
любоў.

13

І мы па плоці сыны
Адамавы,
гэтак па духу —
сыны Хрыстовы.
Слушна
у «Песні Песняў»
Хрыстос імянуецца жаніхом
і каханым,
і гэтак жа слушна

каханаю і нявестай
найменавана святая царква.

14

Прарочыў
цар Саламон
пра Божага Сына
да нараджэння Божага Сына,
і пра любоў,
якую ён меў да царквы
і яе абранцаў,
кажучы
прыпавесць пра жаніха
і нявесту,
што неспатольна
гутараць пра любоў.

15

«Песняю Песняў»
выказаў цар Саламон
нам сваю навуку
і выснаваў свой завет:
калі хочам
Божую ласку займець,
дык мусім
Госпада Бога
і блізкага чалавека
моцай усёю сваёю
любіць.

Як пчола бароняць вулі свае

1
Асірскае царства
ўтварылася неўзабаве
пасля патопу
ад Веля-цара: ён быў
сынам таго Німрода, якога
згадвае
першая кніга Параліпаменон:
«На зямлі
ён пачаў быць дужы».
У сваю чаргу Нін —
Веляў сын — заснаваў
там горад вялікі,
які назваў
імям сваім — Нініва.

2
У горадзе тым царавалі
тысячу трыста гадоў
трыццаць і сем цароў:
спаміж іх
апошнім царом быў
Сарданапал — яго
забіў ваявода мідыйскі Арба
і далучыў
да Мідыйскага царства
Асірскае.

3
Потым цар Кір,
што ўзышоў
на трон персідскага царства,
адолеў мідыйцаў
і стаў уладарыць
над Мідыяй, а таксама
над Вавілонам —
бо Дарый-цар,
дзядзька яго, перад тым

забіў цара вавілонскага
Валтасара.
Тут след зазначыць,
што Валтасаравым бацькам
быў
той самы Наўхаданосар,
які зруйнаваў
горад Ерусалім і ў палон
узяў цара Іўдзейскага
Седэкію.

4
У першы год
свайго царавання Кір
выпусціў з вавілонскай няволі
усіх габраяў:
яны прабылі ў ёй —
як правяшчаў
прарок Ерамія —
семдзсят год.
І загадаў ім цар Кір
зварачацца
дадому, у Ерусалім, і там
нанава будаваць
разбураны храм Гасподні,
і ўсё начинне,
якое Наўхаданосар
збраў з таго храма,
аддаў ім назад.

5
Пасля Кіра
стаў цараваць яго сын Камбіз,
якому, калі ўскладалі карону,
далі імя знакамітае
Наўхаданосар,
што азначае
на мове халдзейскай:

«Набу, абарані карону».
Ён захацеў быць
не толькі царом,
а і Богам,
як пішацца пра яго
ў гэтай кнізе.
І дзеля гэтага ён паслаў
з войскам агромністым
Алаферна,
свайго ваяводу,
каб той пад уладу яго падбіў
усе зямныя краіны.

6
Аднак іудзеі,
не пажадаўшы
яму падначаліцца,
пачалі
супроцьнічаць і збірацца
для абароны.
Тады Алаферн,
утневаны,
увайшоў
у іхнія межы і перш за ўсё
аблагаю аблажыў
Вецілюю-горад.

7
Калі яго жыхары
пачалі знемагаць ад смагі,
з гэтага горада выйшла
Юдзіф-удава
і ўвайшла
у стойбішча Алаферна,
і павяла з ім гаворку,
дзівячы Алаферна
сваёй прыгажосцю і розумам,
і была
з ім у яго будане,
і ўначы,
калі ён заснуў,

адсекла
яму галаву.
Вось так
выбавіла Юдзіф
Ізраільскі люд
ад рукі Алаферна.

8
З тае прычыны
Наўхаданосар,
альбо Камбіз —
а Ездра яго называе
у кнігах сваіх Артаксеркс,—
загадаў,
каб габраі не будавалі
Гасподняга храму ў Ерусаліме.
Усё гэта,
пра што я тут распавёў,
адбывалася да нараджэння
нашага Збаўцы Ісуса Хрыста
ад Прачыстай Дзевы Марыі
за пяцьсот трыццаць дзевяць
гадоў.

9
На ўсяземным
саборы ў Нікеі
святымі айцамі
дазволена кніга Юдзіф
для чытання нароўні
з іншымі
святаяпісьмоўнымі кнігамі,
каб,
мы, як люстэрка, мелі
перад вачамі прыклад
гэтай найслаўнай жанчыны,
і ў добрых справах
ды ў любасці да айчыны
упадабняліся ёй,
і ніякай працы
і скарбаў ніякіх не шкадавалі

для паспалітай карысці
і для айчыны сваёй.

10
Як звяры,
што блукаюць у пушчы,
ад нараджэння
ведаюць сховы свае,
як птушкі,
што лётаюць у паветры,
помняць
гнёзды свае,
як рыбы,
што плаваюць у моры і ў рэках,
чуюць
віры свае
і як пчолы
бароняць вулі свае —
гэтак і людзі
да месца, дзе нарадзіліся
і ўзгадаваны ў Бозе,
вялікую ласку маюць.

11
Таму і Юдзіф,
любячы край, дзе калісьці
на свет нарадзілася,
не шкадавала
самое сябе, каб адвесці
ад краю айчыннага небяспеку.
Але Гасподзь,
зважаючы на памысны
намер Юдзіфы,
памог ёй перамагчы
непераможнага між людзей.

12
Належыць
таксама ведаць,
што кніга Юдзіф,
як Данііла-прарока кніга
і кнігі Ездры,
першапачаткова была
напісана на халдзейскай
мове, але габрайскім
пісьмом.

Сымон Будны
(каля 1530-1593)

Кожны, хто згінуць не хоча
(Прадмова да катэхізіса)

Слова, што ў казве прыводзіцца: к а т э х і з і с,— узятае з грэцкай мовы; яно азначае, калі перакласці яго на славянскую мову, агалашэнне, ці навучанне ўголас.

Мае быць ведама, што раней апосталы і іх вучні не гэтак хутка і не так латва каварачэнцаў з элінаў ці з габраяў, якія да веры Хрыстовай прыходзілі, дапускалі да прычашчэння таемствам святым.

Ахрысцілі Пётр і апосталы, што былі з ім разам у дзень шэсця Святога Духа, тры тысячы людцаў ізраільскіх, што прынялі іхняе слова ахвотна і сэрцам расчуліся; а Піліп — у ліку сямі абраны дзяканам — ахрысціў еўнуха, ці скапча, царыцы Мурынскай зямлі, што здзейсніў вандроўку ў Ерусалім, каб там учыніць пакланенне, і быў Піліпу абвешчаны праз анёла.

А Пётр яшчэ ахрысціў Карніла, чые малітвы і міласціны ўзышлі да Бога і пра каго, тройчы прадказваючы, гаварыў голас Гасподні Пятру, калі той у звышчэнне ўваходзіў: «Што Бог ачысціў, таго не лічы нячыстым»; і на каго, калі яшчэ Пётр навучаў, відавочным чынам сышоў Святы Дух.

Ахрысціў таксама апостал Сіла вартаўніка астрога ў Піліпусах; аднак, спачатку той да апосталаў, каючыся, звярнуўся: «Гаспадары, што мне рабіць, каб займець паратунак?» І перш чым Павел і Сіла яму абвясцілі Гасподняе слова, увёў іх у дом свой і, увёўшы, абмыў іхнія раны.

Я апускаю ікшыя прыклады, бо даволі і гэтых, каб зведаць і ўпзўніцца, што нікога з габраяў альбо з паганцаў апосталы не хрысцілі, перш чым навуцы Хрыстовай не навучалі і ў веры не выпрабавалі.

Потым давалася тым, што хрысціцца хацелі, яшчэ важчэйшае выпрабаванне. У пісьмах вучыццельскіх і ў пастановах царкоўных знаходзім правілы, ім абавязкавыя: яны спачатку павінны былі на працягу даволі вялікага часу стаяць у царкве апрочна; пачуўшы чытанне евангельскае, прыпадаць на камені; а перад тым як вячэрні Гасподняй пачацца, выходзіць з царквы; павінны былі пасціцца прызначаны час і «веру» перад праевітэрам; альбо перад біскупам кожны тыдзень, у чацвартковы дзень, спавадаць.

Таго, хто спаўняў паслужыяна гэтыя ўмовы, але яшчэ хрышчоны не быў, агалашаным называюць, саму ж навуку — а г а л а ш э н н е м.

Быў гэта звычай дужа спажытны, бо праз яго людзі прыходзілі да спазнання Бога і праўды Божай і, уваходзячы паступова ў святое жыццё, у ім раслі і ўмацоўваліся, Таксама мусілі пільным« быць

заўсёды вучыццалі ў службе сваёй. Аднак д'ябал не дапусціў, каб гэты, усім хрысціянам карысны, звычай усталяваўся трывала і сярод іх утрымаўся надоўга. Калі, як зазначаецца ў слове евангельскім, людзі спалі, тады ён прыйшоў і насеяў на ніву пшанічную пустазелля.

Дык вось жа, калі пачалі кядбайнічаць вучыццалі і ахвотней знацца з ляготай, чымся вучыць і вучыцца, тады навучыў людзей невучоных д'ябал, каб верылі ў тое, што можа без веры, без споведзі і навукі ратунак займець чалавек, абы толькі ахрышчаны быў у маленстве вадою, а, увабраўшыся ў розум, абы не еў па днях пэўных мяса, умеў маліцца святым, даваў міласціну ад набытку, хоць бы нажыў набытак зладзейскім чынам, і не пярэчыў парадку звычайнаму рэчаў абы.

Урэшце дайшло да таго, што папам, годзяхы, колькі хто мог даць, давалі са скарбу свайго, каб тыя нябожчыка пахавалі ў асвячонай зямлі, каб праводзілі, каб паміналі, чынілі траціны ды дзевяціны, паўсарачыны ды сарачыны, паўгодкі ды гадавіны ды іншыя гэтакія прыдумкі.

Спадзеючыся, што ўзнагароджаны будуць, што ўратаванне займеюць, што Божае царства здабудуць і ў вечным жыцці сабе месца знойдуць, заможныя людзі адпісвалі вёскі, мястэчкі, маенткі, засноўвалі манастыры, будавалі цэрквы, стаўлялі званіцы, купялялі паціры, дыскасы, рызы, свяцільні ды абразы.

Усё гэта, пэўна, таму і ўвайшло ў Хрыстову царкву, што звычай святы, ад Хрыста пачаты, якога трымаліся пільна першыя цэрквы, парушыўся; што насеяў д'ябал на ніве пшанічнай шкоднага пустазелля і што хрысціяне дазволілі добраму згінуць, а кепскаму прышчапіцца.

Хрыстос вучням сваім казаў: «Ідзіце і навучыце ўсе народы, хрысціянчы іх!..» А цяпер святары не толькі не навучаюць іншых, але і самі не ведаюць праўды, а тым, што маглі б і хацелі б людзей навучаць, затыкаюць раты — як гэта рабілі законнікі-святары ў колішнія часіны.

Гэта пра іх зазначаючы, кажа Гасподзь: «Гора, законнікі, вам, бо ўзялі вы ключ разумення; і самі, аднак, не ўвайшлі, і тым, хто ўвайшоў бы, забаранілі».

Не варта пра гэта пісаць падрабязна, і без таго добра відаць, якіх маем цяпер мы вучыццалёў. Бадай, свет увесь ведае, як яны ды на ступені свае ўступаюць, і тое не таямніца, як яны там стаяць і справуюцца. Лепей плакаць, чым норавы іх выпісваць. Адно з пэўнасцю можна зазначыць, не баючыся на гэты конт памыліцца: марная справа чакаць, што яны выправяцца ў навуцы і высведчацца ў жыцці.

Было б лепш, каб кожны, хто згінуць не хоча, шукаў сабе іншых лекаў, а гэтакім пастырам даў спакой.

Вось жа гаворыць, загадваючы, Гасподзь апосталам - гэта значыць вучыцелям хрысціянскім: «Вы — соль зямлі! Калі ж соль спятрэе, чым зробіш яе салёнай?! Ужо яна ні на што не прыдатна і будзе ссыпана прэч і стаптана людзьмі». Соллю Гасподзь называе настаўнікаў-вучыццалёў, бо, як соль захоўвае ўсё, што пасоліцца ёю, не дазваляючы, каб яно псавалася і смярдзела, гэтак вучыцель растлумачэннем, вучэннем і напамінам захоўвае і зберагае людзей ад гнілечы духоўнай. Калі ж таго не чыніць ён, дык належыць яго, нібы соль, што сапсела і страціла сілу, выкінуць і стаптаць.

Чаму ж не слухаемся загаду самога Божага Сына? Папраўдзе, не варта было б недаважваць ці абмінаць увагай гэтае слова. І пра другое Гасподняе слова павінны былі б заўсёды мы памятаць добра: калі сляпы водзіць сляпога — абодва зваляцца ў яму.

Ці чуеш ты, браце любы, што сам Хрыстос асцерагае цябе, каб ты ў яму не ўпаў?! Заўсёды, кожны, хто дазваляе весці сябе сляпому, блаукае ў цемры, жыццё нявечыць і набліжае згубу.

Чаму ж мы ўцякаць не ўцякаем, убачыўшы, што ў іх за вочы, ад гэтакіх слепакоў? Чаму згаджаемся, зразумеўшы, што самі яны не цямяць, як выцярэблівачца са змроку, каб нас за сабой вадзілі?

Злітуйся дзеля Бога сам над сабой, чалавеча! Устань, ад сну абудзіўшыся: ці не пара наўкола агледзецца і пабачыць, дзе ты, які ты, хто?! Мы і так спалі даволі і, сіле сляпых падначаліўшы свае душы, не ведалі Бога, не разумелі ратунку свайго і таго, на чым ён грунтуецца, не ўсведамлялі.

Няхай быў гэта час адпомсты, няхай быў гэта вынік гневу Божага за грахі нашых продкаў, якія, паддаўшыся забабонам, ці, можа, дакладней, снам і старэчым выдумкам-байкам, пакінулі, самі не ўбачыўшы як, Божае слова.

Мусіла тым не меней тое адбывацца: святыя апосталы прараклі і напісалі пра тое. Так, Павел, абраны судзень Хрыстовы, піша да салунянаў: «Пашле,— зазначае ён,— Бог дзеянне зману, дык будуць верыць хлусні; і суд прымуць усе, што не верылі ісціне, а ўспадабалі няпраўду».

Разгледзься і ўбач, багалюбча, маюць цябе, ці не збыліся словы апостальскія? Разваж: хто ўвасабляў тое дзеянне зману, якое Бог меўся паслаць,— ці не той, хто нашых бацькоў яшчэ ў райскім садзе, адвёўшы ад Божага слова, увёў у спакусу і ў зман?

Немагчыма інакшым чынам яму спакусіць чалавека: дакуль чалавек трымаецца Божага слова, датуль заблудзіцца не можа, бо мае з сабою

свечку, якой сабе свеціць; і гэта — закон Твой: сонца маім вачам, маім нагам сцежка.

Ды варта згубіць іе, свечку тую, і кожны апынецца ў цемры і, як сляпы, будзе дарогу рукамі мацаць. Таму і кажа прарок: «Калі б нам Гасподзь Саваоф не пакінуў семя, то мы зрабіліся б, як Садом».

Назвае семем ён Божае слова, і д'ябал якраз спакушае людзей у гэтым, бо ведае, калі толькі адступяцца людзі ад Божага слова, тады ўжо, што ён пажадае, учыняць.

На тое ён і навёў гэтакія часіны, каб не казалі вучыццалі Божага слова і каб у царквезламысных словы займелі сілу. Але і цяпер міласцівы Бог, шкадуючы нас, ад нас, грэшнікаў, не адымае праўдзівага слова свайго, а штодня адкрывае яго ўсё больш і здатных вучыццалёў час-пачас нам пасылае.

Таму неабходна і нам усім старацца самааддана, каб мы былі варты тае невыказнае ласкі, каб Божае слова рукамі абедзвюма прынялі, каб моцна трымалі яго, каб жылі паводле яго і прыводзілі да яго іншых людзей.

Па прычыне, што многа жніва, а рупліўцаў мала, і я, недастойны, найменшы служка Святое царквы, напісаў, згодна з Пісаннямі Божымі, гэтую кніжку, каб кожны, хто прагне Божага слова і зразумець ісціну хоча, меў, з чаго навучацца самому і дзетак сваіх навучаць.

Грунтоўней, я ведаю, гэту навуку мне варта было б апісаць, ды няхай будзе ўжо так, як зрабілася, як спарадзілі, што напісалася мною, уменне маё і час.

Прытым цешуся думкай, што потым, калі будзе Божая воля на тое, пэўна, змагу напісаць і паўней, і шырэй, змагу нанова выкласці, што ўжо выклаў. І асабліва тычыцца гэта чацвертае часткі — пра святы хрост і вячэру Божага Сына. Парупіцца варта было б, каб выдаць гэтую частку асобнаю кніжкай.

Ласка Госпада нашага Ісуса Хрыста з усімі вернікамі.

Амін.

Пісана ў Клецку ад нараджэння Госпада й Збаўцы і нашага Бога Ісуса Хрыста лета 1562, месяца чэрвеня, дзесятага дня.

Васіль Цяпінскі
(1530-я г.—1599/1600)

З маёмасці ўбогай сваёй слугую свайму народу

Рады,
я пакажу
сёння ўсім веру сваю,
якою
жыву і жыўлюся,
прынамсі,
рускаму свайму люду.
Яна
слаўная даўнім векам,
і людзі,
што спадкаемнічаюць
ад продкаў
іхні здабытак жыццёвы,
надзею маю,
згодзяцца з тым,
што я тут выкладаю
і вызнаю.
Калі ж
я ў чым памыляюся
і ў заблуджэнне
уводжу сябе,
хай яны паправаць.

Хоць, зрэшты,
ні чым другім,
апроч самога Евангелля,
я кіравацца не кіраваўся,
ну а яно
дадзена нам ад Бога
праз нашага Пана
Ісуса Хрыста
і ягоньх апосталаў
і ўяўляе
суму законаў Божых.
Дужа мне рупіла,
каб яно
было перакладзена

з мовы славянскай
на нашу мову
і выйшла з друку.

Маючы Пана Хрыста
у помач,
не бессэнсоўным і
красамоўным
высновам,
не словам,
што лесцяць
і дагаджаюць слыху,
але, у зычлівасці да айчыны,
айчыннік просты,
праўдзіва і шчыра
з маёмасці ўбогай сваёй
слугую
свайму народу.
Бо тыя,
каму, уласна,
належала рупіцца —
ні ўладыкі,
ні мітрапаліты,
ні знаўцы-вучоныя,—
гэта зрабіць за ўвесь
доўгі мінулы час
не схацелі.

Хай наш нажытак і невялікі,
каб выдрукоўваць кнігі,
я намагаўся
яшчэ ў нядаўніх гадах
пракласці
дарогу для друку
і ўскласці
на плечы сабе
неабходны клопат —

хоць ён і цяжкі,
і надта стратны,
і асабліва, калі здабываеш
у розных,
не блізкіх прытым,
мясцінах
старыя кнігі.

Зроднены з абавязкам,
які зрабіўся
прычынай маіх вымогаў,
я сёння
рады не за сябе,
а за справу,
якую, урэшце,
падняў не хто-небудзь —
не ўлох,
не немец,
не пасвячэнец папоўскі,—
а с в о й чалавек.

Але з чаго б гэта
раптам людзі
хваліць пачалі
свайго чалавека
і радавацца з ім разам,
што з іхняга асяродку
узяўся русін,
якому
Русі сваёй закарцела
карысьць прынесці?!
Як тое
зазвычай бывае,
не помаччу і падзякай,
а зайздрасцю і пагардай
і іншай няўдзячнасцю
не адзін раз
браліся мне
аддаваць адплату.
Можа, і крыўдна было б
мне за гэtkі вынік,

можа, і прыкра было б
за такую ўвагу,
калі б я не ведаў,
што не адно толькі людзям,
але і Богу
працай сваёй слугую.
Дык з Божае ласкі,
для славы Божай,
дбаючы аб збавенні
людскім
і памкненне
сэрца свайго выяўляючы,
працу
сваю канчаю.

Мушу зазначыць,
што на старонках
кнігі сваёй,
хоць гэта
нам каштавала нямала,
мы адначасна
змясцілі
евангельскае пісьмо
тоесамае
на дзвюх мовах —
на мове славянскай,
а побач з ёю на рускай:
слова за словам,
радок за радком,—
як прынята ўсюды
і як чытаецца ў цэрквах.

Надрукавалі
ва ўбогай друкарні сваёй
мы пісанні
святога Мацвея,
святога Марка,
а гэтаксама
пачатак Лукі
не адно для таго,
каб людзі,

чытаючы іх,
паляпшаліся ў веры
(бо мы нічога
новага тут не прыводзім,
а толькі нагадваем тое,
што ўжо вядома),
але для таго,
каб лепш
чытанае разумелі
і навучацца маглі
вучонай мове славянскай.

І для таго,
каб і самі людзі,
і іхнія дзеткі
свой розум святлілі,
вастрылі
і ў веры практыкавалі,
ім падаю тым часам
найперш катэхізіс,
які, спадзяюся,
яны прызнаюць,
пераканаўшыся самі ў гэтым,
за рэч
карысную дужа.
Вось жа,
абудзіць у іх наш Пан
словам сваім ахвоту
да ведаў спраўнейшых,
узмоцніць імкненне
у іх да навукі паўнейшай
і да развагі паважнай
ды мудрасці кемнай
схіліць.

Я гэта кажу
нездарма
і кнігу
у свет выпускаю
з патрэбы пільнай —
бо мудрасць сярод людзей

нібы знемаглася цяпер,
нібы згінула
ці заснула.
Дзіўлюся на скрушныя справы,
што чыняцца ў свеце, —
і словы самохаць
бягуць да вуснаў.

Хто з людцаў,
што вераць у Бога
і маюць розум,
застаўся б, як рэч,
абьякавым і безуважным,
гледзячы на такую
Божую кару?!
Хто з дабрадзеяў,
што зычаць добра айчыне,
не мусіў бы плакаць,
бачачы многіх князёў вялікіх,
многіх паноў знакамітых,
многіх мужчынаў дужых,
гожых жанчынаў
ды беспавінных дзетак,
што ўпалі
у яму няпамяці;
бачачы здатны,
яшчэ нядаўна вучоны,
яшчэ нядаўна свядомы
народ свой рускі,
што адцураецца ад сваёй,
слаўнай спрадвеку,
мовы?!

Хіба не кара Божая —
лад,
што ўсталяваўся
у нас у доме?!
А тое, што мудрасць,
якая свяцілася ў Божым слове
і ясным для разумення
рабіла слова

і, як прыроджаная, была
уласціва людзям,
ад іх адступілася,
а прыйшла
на месца яе галеча,—
хіба не кара?!
І тое,
што ўжо некаторыя
грэбуюць граматаю сваёю
і пагарджаюць пісьмом сваім,
быццам яно
Божага слова не варта,—
не кара?!

А, зрэшты,
што можа паганейшым быць,
што — горшым,
калі і тыя,
што называюцца вучыццямі,
што наймяноўваюцца
святарамі,
меней за ўсё
у ім разумеюць,
меней за ўсё ў ім умеюць,
і самі
не практыкуюцца ў ім,
і школы,
дзе навучалі б яму,
не маюць.
Затое да польскага
ці да якога
другога пісьма,
з прычыны
гэткай галечы,
усцяж
наварочваюцца бессаромна
і наварочваюць,
ад свайго адварочваючы,
дзяцей.

Узяў бы

я з радасцю сёння
з вялікага мноства
славянаў знаных
сабе ў абаронцы
і справе ў сведкі,
не клічучы многіх,
калі б жывыя былі цяпер,
адно — Іаана
альбо Грыгора,
якія не толькі ў сваёй,
але ў розных мовах,
дзякуючы вялікай
сваёй навуцы
і адмысловаму красамоўству,
займелі найменне
залатавустаў.

Былі б яны —
мусілі б, сапраўды,
ураціцца і сумецца,
бачачы,
як змарнела
і заняпала ў патомках
праўда,
якая была красой
і аздобай народа,
і як патомкі,
забыўшы,
што трэба
дбаць аб ратунку,
губяць,
што пращчурны шанавалі,
і з гэтым
губяцца самі.
А паглядзелі б,
які гэта быў сумленны,
годны,
разумны,
здатны,
спрыязнены з мудрасцю,
кемлівы ў справе,

знаходлівы ў словах
народ!..

За гэта
колькі разоў хвалілі
яго вучоныя людзі
другіх народаў,
колькі разоў пераймалі
яго здабыткі
і мусілі самі
ў яго вучыцца.

Хоць бы пісьмо сваё —
а менавіта
чатыры евангеллі
і «Апостала»,
што былі
выкладзены па-славянску,
мога,
за тысячу год дагэтуль
і ўсюды
чытаюцца ў цэрквах:
у сербскіх,
маскоўскіх,
валоскіх,
балгарскіх,
харвацкіх
ды некаторых іншых,—
у нас шанавалі.

Папраўдзе,
хто ўмеў бы
і хто захачеў бы
той выклад
сваімі вачамі
убачыць,
сваімі вуснамі прачытаць,
напэўна,
пазнаў бы адразу,
што пішацца там,
і, пазнаўшы,
прыняў як сваё

і свайго трымаўся б.

Той муж,
славянін наш мілы,
як іншыя — на лаціну,
ператлумачыў на мову
славянскую нашу
з грэцкай
апостальскія пісьмёны,
ды так удала,
быццам сваё напісаў,
і няпроста
таму, хто чытае,
даўмецца,
якою —
славянскай ці грэцкаю мовай
ён лепей валодаў.

Калі б нават больш ніякіх
знакаў не засталася
з тых чынных,
мінулых даўно, часін,
усё роўна
і гэтага дастаткова,
каб утрываліцца ў думцы,
што люд славянскі,
з якім так спыроднена
нашая Русь,
і кемлівы быў,
і дасціпны:
і простасць
яго не спрашчала,
і сціпласць
яго не звужала,
і шчырасць
не паніжала.
І пісьмы свае, прынамсі,
тады папярэднікі нашы
чытаць умелі,
і словы напісаныя вымаўлялі
з розумам,

а не бяздумна.

Пра кемлівасць іхнюю
і дасціпнасць
пішацца ў згадках помных —
і я гэта паўтараю:
як мелі яны
з папам рымскім
і з іншымі,
вартымі ўшаны,
дастойнікамі,
сіноды;
як многіх людзей у веру
выводзілі з блуду;
як зналіся добра
у розных мовах;
як пільнаваліся і вялі
святое жыццё;
і як няўстойлівых ды ілжывых
у веры братоў
між сабой ушчувалі
і лекавалі,
скіроўвалі
і выпраўлялі;
як аддзялілі
вучыццалёў сваіх
шлюбам святым,
паводле навукі
Божага слова,
ад іншых
і гэтым аздобленых,
свецячых,
нібы свечкі,
шлюбнаю чысцінёю,
для ўзору
народам і верам усім
паказалі,—
пра ўсё гэта,
што цяпер
напісалася мною,
можна было б, насамсправе,

пісаць шырока,
можна было б, насамсправе,
казаць багата.
Але адзін красамоўны,
выяўны,
значны
і ведамы ўсім —
без таго каб пісаць пра яго,
ды варты,
каб пра яго заўсёды
памятаць,—
прыклад
я ўсё ж яшчэ прывяду.
Дзякуючы праведнасці
нашы вучыццалі
былі ўзнагароджаны
нашым Панам
дарункам шчодрым,
якім
былі ўзнагароджаны гэтаксама
хіба што сам папа рымскі
ды найвыдатнейшыя асобы
часоў тых —
у Лівіі,
Антыохіі,
Пяціполлі,
Сіцыліі,
Месапатаміі,
Палесціне,
Фініцыі
і ў некаторых
іншых мясцінах.

І ў недалёкіх ад нас
народаў:
немцаў,
улохаў,
палякаў,
французаў,
ангельцаў,
гішпанцаў,—

а карацей,
ва ўсіх хрысціянскіх
народаў на свеце
можна той прыклад
угледзець вокам.
Самі сабе і ўсім
яны паказалі,
што ў слове Божым
відушчымі сталі
і, як апосталы запавядалі,
мовай сваёю
выклалі,
захавалі
і перадалі
наступнікам Божае слова.
На іх
іншыя ўсе народы
гледзячы як на прыклад,
прыйшлі
яшчэ ў тыя вякі
да намеру —
хоць гэта
і выклікала ўзбурэнне,
і прывяло
да пярэчання немалого —
Божае слова
з лацінскіх ды іншых пісьмаў
на мову сваю перакласці,
каб людзі самі
яго чытаць пачалі.

Дай Бог,
каб і вы,
пань-дабрадзеі,
стаўшы
нібытз бацькамі справы,
што засталася
ад папярэднікаў знакамітых,
і нібы ўзышоўшы
на іхняе месца,
рабілі так, як яны,—

бо не ў тым жа грэх,
што ахвоча
людзям, чым можаш,
дапамагаеш,
а ў тым,
што, маючы можнасць
дапамагчы,
дапамагчы не хочаш.
Вось жа,
з любасці да айчыны
убачце
і паспалітага чалавека:
ён выглядам просты,
маёмасцю — ўбогі,
ды вочы яго заўсёды
скіроўваюцца да вас
і ўслед,
куды вы ідзяце,
неадступна
за вамі ідуць.

З усіх
вартасцяў чалавечых
няма багавярнаму чалавеку
нічога важней
за літасць.
Той, хто яе
выяўляе ў сабе,
выяўляе з гэтым
глыбокае падлбенства
з Божаю дабрывсю
і здабывае
сабе ад Бога
вечную ўзнагароду.

Дык у часіну,
калі галеча
начуе ў айчыне вашай,
а вашы браты,
не зазнаўшы
навукі праўдзівай,

нямеюць
у прастаце сярмяжнай,
скіруйце і вы,
калі вас
яшчэ не пакінула
братняя міласць,
на свой заняпалы і збедаваны
народ
сваё вока.

Няхай,
чуючы вашы просьбы,
мітрапаліт,
уладыкі й вучыцялі,
што дужа
ад вашага слова залежаць,
гэтак сябе павядуць,
пакіруюцца гэтак,
каб не было між імі
ні подкупу,
ні падману,
каб спрытам і хабарам,
напярэймы
адно аднаму,
прыбытковых месцаў
і стольных пасадаў
не дамагаліся,
а рупліва
вучыліся Божаю слову
і іншых вучылі,
бо тою маёмасцю,
тымі маёнткамі,
што перайшлі
вам, спадкаемцам,
ад продкаў вашых,
вы надзяляеце, мусібыць,
не абы-каго,
а каго надзяляеце,
дык жа не для таго,
каб, займеўшы,
іх марнавалі

сабе на аздобы,
на ўборы
альбо на пацеху цела,
а — каб дасканаліліся
у навуцы
і падавалі
астатнім прыклад.

Гэта б
ды для навукі!..
Але не для гэтакай,
што цяпер,
на вечны свой сорам,
маюць,—
калі прачытаць,
і то ледзьве-ледзь,
на мове сваёй
два-тры словы
умеюць.

Не — каб жа школы
імкнуліся адчыняць
і навуку
Божага слова,
што безліч гадоў
заставалася занядбанай,
рупіліся данесці
сваім братам.

Усім вам,
а не аднаму каму-небудзь,
спадзеючыся
на вашу разумнасць,
богаадданую дбайнасць
ды клапатліваасць,
у пільнай патрэбе
айчыны вашай
я даручаю і пакідаю
справу айчыны
і ў Пана Бога прашу,
каб я

з ёю —
калі яна згіне —
згінуў,
калі акрыяе —
з ёй акрыяў.
Ужо да канца
набліжаю сваю гаворку,
але перад тым,
як закончыцца ёй,
азначаю
з глыбокім смуткам:
калі б не было
міласэрнасці Божай
на нашу няўдзячнасць,
гадзіна кары
не аддалася б,
а цяпер
настала б ужо.

Наўкол паглядзі —
і ўбачыш,
што ўсюды ўсе справы
наўмыснымі змысламі
так папсаваны,
што анічога
добрага нельга зрабіць,
каб яно не было
тут жа спачварана злым
і на злое
зыначана.

Ну, а тыя,
што неяк забагацелі,
на добрую справу
і шэлега не адшукаюць,
калі толькі ў гэтым
не ўбачаць мажлівасці,
каб пажывіцца
ці змахляваць.
Зазвычай
яшчэ ў нас бывае,

што здольнага чалавека,
і асабліва, калі ён свой
ці знаёмы,
людзі
не могуць зносіць,
каб не ўчыніць
яму нейкай шкоды
альбо абразай зняважыць.

Таму, каб застацца
ў гаворцы сваёй
праўдзівым
і каб ухіліцца
ад нагавораў прыкрых,
нікога пайменна
не называю,
бо не хачу
ні просьбай,
ні грозьбай,
ні меркаваннем,
ні нараканнем
нікога ў тым пераконваць,
у чым самі
пераканацца не хочучь,
але, наколькі
змогі маёй хапала,
настолькі
споўніўшы свой абавязак,
мушу да Богага трону
зварнуцца,
бо перад ім
усе мусім стаць
для адказу.
Не сумняваемся мы, аднак,
што Суддзя справядлівы
нашую справу ўхваліць,
хоць непрыхільнікі
грэбуюць ёй,
хоць непрыязнікі
ёй пагарджаюць.

Але ў набожнага чытача,
дзея Хрыста міласэрнага,
просім,
каб ён,
калі напаткае
у нашым пісьме дзе-небудзь
заўзятыя выпады
ці ў бок навукі,
ці ў бок
галечы айчыннай,
дык не прыпісаў
гэтага нашай злосці,
адно —
чалавечай гарачлівасці,
і дзея Хрыста
дараваў.
Калі ж нашы хібы
ці недахопы,
якія заўважацца ім,
будуць важыць багата,
няхай
не сармаціць нас,
а нагадае
аб гэтым па-хрысціянску,
бо мы гатовы,
як Іаан Хрысціцель,
змяншацца,
каб рос Хрыстос.

І, урэшце,
усіх набожных
просім дзея Хрыста,
каб да тых,
што нас даймаюць
шчыпаннем і дапяканнем,

не мелі ніякай варожасці,
бо хіба
мы не жадаем
з Іакавам ды Іаанам —
і ў цэлым
з усёй наукай Хрыстовай,—
каб з неба
спусціўся агонь
і займела
слова Гасподняе ў іх
сваё месца,
сваю гасподу.

Няхай
ім зычаць добра
нязменная
і з намі заўсёды
няхай Пана Бога просяць
за іх —
каб апамяталіся
і былі
збаўлены Богам,
і каб у сабе
не адірэчылі
і не стлумілі
ласкі вялікай Божай,
што, пачынаючы дзейнічаць
у чалавеку,
у ім выяўляецца
як яго
шднасць уласная
і сумленнасць.

Амін.

І п а ц і й П а ц е й
(1541 — 1613)

На свеце так водзіцца

Не спадзяваліся мы,
што справа
згоды і міласці хрысціянскай,
якая нядаўна зусім паміж
Рывдскай Царквою
і Грэцкай Царквою ў нашым
соадарстве злашдзілася,
займее
ужо неўзабаве патрэбу
у абароне ды ў апраўданні,
бо, пэўна,
ведае кожны набожны
жывы чалавек хрысціянскі,
што кажа Ісус Хрыстос,
наш Збаўца, ў сваім святым
Евангеллі; а ён кажа
пра згоду і міласць
і ўсім
наказвае іх трымацца.

За знак асаблівы — па чым
ягонья вернікі пазнавалі б
адно аднаго — ён ім
не што-небудзь іншае,
а якраз
згоду і міласць згыць.
Так і выходзіць: хто прагне
згоды і міласці хрысціянскай
і хто ў іх жыве —
той з Богам
і можа праўдзівым вучнем
Ісуса Хрыста назвацца.
Хто ж адварочваецца ад іх,
ды іх парушае,
ды ім пярэчыць,
аказваецца насамсправе
ерэтыком,
альбо д'яблавым сынам.

Аднак жа на свеце
так водзіцца: калі недзе
зладзіцца добрая справа —
дык д'ябал
спакою не мае і лезе
у кожную шчыліну,
пхнецца
у кожную дзірку,
каб абы толькі
яе спаганіць
ды напаскудзіць людзям.

Пэўна, і справу святой
згоды і еднасці
паміж Рымскай
і Грэцкай Царквой,
што нядаўна
зладзілася на сінодзе
у Берасці, без увагі
не можа пакінуць вораг
і як мага
пасродкам сваіх прыладаў —
зласлівых людзей —
імкнецца
усё, што рабілася там,
зняважыць,
сказіць,
забрудзіць
выдумкай недарэчнай.
Ужо нямала
хлусні сваёй ён пасеяў
між хрысціянскіх людзей
і паклёпу
узвёў нямала, каб людзям
згідзела тое, што імі
мусіла б шанавацца.

Першая з-паміж хлусняў

хлусня, што гэта
новая справа і што яна
нясе нечуванае нешта
з сабою ў наша спадарства.
Другая — што ёй
будуць крышыцца правы
і ламацца
вольнасці вернікаў.
Трэцяя — што нібыта
ўчыніўся над русамі гвалт
і да іншай веры
іх далучаюць, на тое
не папытаўшыся ў іх дазволу.

Чацвертая — што нібыта
усе абрады
Усходняй Царквы
дагары нагамі
мусяць перакуліцца
ды замяніцца
на Рымскі звычай.
Нарэшце, яшчэ адна кажа
пра нейкі, яшчэ адзін,
іншы зусім сінод,
чыя пастановы
належыць слухаць.

І пасланцы патрыяршыя
ўсцяж разносяць
гэтыя, нейчай рукою
скадзеныя, пастановы
і ўводзяць
людзей хрысціянскіх
у блытаніну, і ад сваіх
пастыраў,
ад караля-спадара
і ад Госпада Бога
адводзяць.

Самі ж наўмыснікі
што трывожаць

усіх сваім нагаворам,
што рушаць
спакой паспаіты,
што памнажаюць
сумяціцу,
што раздзімаюць нязгоду,
сябе паводзяць —
нібы ў іх ні сораму,
ні душы,
ні боязі Божай не засталася

Здалося
мне слушным і неабходным пра
тую справу,
якую ведаю добра
і на якую зблізку
глядзеў сваімі вачамі,
усім распавесці
і свой расповед
выкласці на паперы
каб людзі таксама
уведалі пра яе,
што ведаю я, і ўзялі
уведанае ў перасцярогу;
і, каб угледзеўшы адзін раз
шчырую праўду, хлусні
болей не верылі,
плётка не слухалі,
у выдумкі не ўпадалі
і анікому
не дазвалялі расейваць
у асяродках сваіх
пустазелле зману...
А вас, людзей простых,
што, заняўшы
шыла і дратву —
сваё рамяство, да якога
паклікаў вас Бог,
пачалі
умешвацца раптам у справы
вяльможнага стану

і стану шляхецкага
і захацелі
радзіць таксама
святарствам і цэрквамі,
я адсылаю
да вашых варштатаў

Няхай пільнуецца кожны
свайго паклікання,
каб не забыўся
свайго рамятва; калі ж
ідзе пра збавенне гаворка,
слухайся лепей
старэйшых сваіх,
ачмурэла
не бегаючы па свеце
і не бунтуючы згубна
людзей хрысціянскіх,
аднак
седзячы дома.
Бо пастыр
ведае лепш за авечку,
што добра ёй,
што нядобра.
Не адступайся, глядзі,
самапасам
ад пастыра, бо апынешся
у воўчай пашчы!..
Але між вас
аказваюцца, як бачым,
бязбожнікі і шаленцы,
што, вось жа, смеюць
уголас блюзнерьці і просяць
сабе ў Пана Бога згубы;
бо што, як не згуба,
на галаву сабе клікаць
турэцкую моц
і хацець
не папы, а патрыярхаў?!

О неразумнае і сляпое

заклятае сэрца!
О прагавітая і
разбэшчаная губа —
папраўдзе
не ведаеш, чаго просіш!..
У гневе на блохаў
хочаш
спаліць кажух!

Ці ўжо так
спакой надакучыў,
ці ўжо апрыкла
так хрысціянская вольнасць,
што ўжо —
з вялікай раскошы і самаволі —
не ведаеш сам, што робіш
і што плячеш!..

Затулі
свае хлуслівыя вусны!
Утні
сваімі зубамі зласлівы
язык свой, калі пасмеў
ён вырыгнуць
слова брыдоты.

Бачым,
вы ўжо даўно
сабе зарабляеце ў Бога
бязбожнымі справамі
узнагароду.
О лепей было б для вас,
каб вас
цярплівы і міласцівы
Пан Бог не пачуў:
не дасць
ён злым і зацятым
свайго набытку
на языкатае ганьбаванне.
І калі вы
не прыйдзіце да пакаяння

і розуму,
вас пакіне,
а вораг вас забярэ.

Адно тое,
што спраўджвае і абяцае
спраўдзіць Пан Бог для святой
ушаны і памнажэння
Царквы Каталіцкай,—
адно яно
у вечнасці застанеца.
Не пераможа
зман праўды!
Не перамогуць
д'ябальскія напады
ды ростыркі Божай справы

і хрысціянскай згоды:
у ёй
з малога вялікае вырастав.
А хто слугуе
ростыркам у нязгодзе,
свой заняпад —
да самае бездані —
паглыбляе.

Няхай
навернеца ваша хвароба
вам на галовы
і ваша няпраўда
зваліцца вам на плечы!..

Язэп Руцкі
(1574—1637)

Дарунак, які ўрэчаісніваюць таемствы (Тэзы)

I
Створаны чалавек
з двух непадобных пачаткаў —
з душы і цела.
Вось жа, Ёсявышні Бог
творыць не толькі
дзівосныя вобразы,
але і нябачна
сваімі дарункамі надзяляе —
каб становілася гожай —
душу.
Ну а праз бачнае знакаванне,
якое намі ўспрымаецца,
адпускае,
у міласці да чалавека,
грахі.
Ад Бога — лагодань,
і той, хто багаты ёю,
ёю багаты адно ад Бога.
Бо ўжо здаўна,
з колішніх дзён,
абвясцілася ў свеце зваба,
а супастатамі праваслаўнай
веры цяпер
яна аднавілася ў розных
ерасях красамоўных.
Аднак хрысціяне,
дбаючы аб ратунку,
мусяць іх сцерагчыся
і не ўдавацца ў развагі
аб з'яўленых знакаваннях.

II
З'яўныя знакаванні
найменаваны словам,
што ўзята
з Пісання Святога

і што ва ўжытак
святymi айцамі ўведзена,
і што прынята
святymi апосталамі:
па-грэцку
ім назва «містэрыі»,
а па-лацінску
найменне ім «сакраменты».
У мове славянскай
найлепей адпавядае
ім слова «таемствы».
Яно азначае
даступнае нашым пачуццям
з'яўленне рэчаў,
што чалавека,
які прысвячаецца ў іх,
асвячаюць,
і выяўляе
найадпаведнейшым чынам
самую сутнасць таемстваў.
Таму і ў Старым Законе,
і ў Новым таемствы
так называюцца не дарэмна
і не адвольна —
я сс хоча давесці Кальвін —
людзьмі вызначаюцца.
А ўсё тое
абмежаванне таемстваў,
якое зазвычай
нясуць з сабой лютэране,
іовахрышчонцы
і кальвіністы,
пярэчыць вучэнню
Царквы Прававернай.

III
Каб здзейсніць таемства

паводле узору,
што падаецца
ў Новым Законе,
патрэбна тры чыннікі,
ці тры часткі:
па-першае, рэч,
па-другое, з'ява,
па-трэцяе, воля таго,
хто здзяйсняе таемства.
Калі не халае
хоць бы адной
з гэтых трох частак,
таемства
здзейсніцца ўсё ж не можа.
Што тычыцца рэчы,
дык гэта —
матэрыя, што сфармавана
і для здзяйснення таемства
ўзаконена Богам,
як у таемстве хрышчэння —
вада,
як хлеб і віно —
у таемстве прычасця.
Што тычыцца з'явы,
яна сфармавана ў словах,
якія ўзаконены Богам
і з дапамогай якіх
спраўджваецца таемства.
Матэрыя існуе
ў дзвюх постацях:
самірэчы —
гэта далейшая постаць,
а тое, што рэчы
змяшчаюць і выяўляюць
і што ўвасабляецца ў словах,
бліжэйшая постаць,
ці з'ява.
Так, сутнае разуменне,
дадзенае Хрыстом,
павінна
не абвяргацца,

нявечыцца
ці змяншацца,
а спраўджвацца ў з'явах
таемству згодна.
Таксама ні ў рэчах,
ні ў змесце рэчаў
нічога
зменена быць не можа.
Таму недарэчы
адвольныя тыя змены,
што дапускаюць
у словах таемных
Лютэр,
ці Брэнт,
ці Звінгель.
Мусім сказаць,
што і Кальвін,
калі выкладае вучэнне
аб заветах Божых,
з'яву таемства
ўяўляе хібна.

IV
Таемствы,
якія засведчаны
Новым Законом,
папраўдзе
прылады Гасподнія —
Бог праз іх
грахі ачышчае і на душу
лагодань ліе.
Нездарма
дарунак, які ўрэчаісніваець
таемствы,
святых айцы называюць
лагоданню —
ласкаю Божай; і як
прылады Гасподнія маюць
таемствы сілу
грахі адпускаць
і душу асвятчаць,

бо яны
увасабляюць не толькі
само значэнне
Божага дзеяння, але і самую
жывую лашдань даюць.
Скажона
вучыць, як бачым, Кальвін,
калі вытлумачвае, што былі
таемствы ўзаконены Богам
адно для таго, каб веру
ў Гасподнія заветы
жывіць.
Мы ж болей
верым Святому Пісанню,
якое вучыць,
што дзеяннем рэчаў таемных
нам насамрэч даецца
крывёю Хрыстовай
зысненая лагодань.
І, каб ва Ўсясветнай
Царкве Прававернай,
якая, адкладу не чынячы,
дзея
дабраслаўлення Гасподняга
і адпушчэння грахоў
уводзіць
у веру дзяцей сваіх,
не гнездаваць
спакусаў і хібаў,
мы вызнаём
таемства хрышчэння,
мірапамазаня,
цела й крыві Хрыстовых,
як гэта
апосталы вучаць.

V
Усякае творнае цела
слухаецца свайго Творцу
і здольна
увасабляць і ўспрымаць

дасканаласць, якая
пераўзыходзіць прыроду
гэтага цела.
Таму, беручы пад увагу,
што піша Пісанне
і кажуць святых айцы,
разважаюць слушна
і слушныя робяць высновы
на гэты конт багасловы,
а менавіта:
маюць таемствы
не толькі адно павучальны
характар, але і ўяўляюць
чын відавочны, альбо фізічны,
што з'явай знадворнай
тычыцца цела,
а сілаю ўнутранай,
успрынятай
намі ад Бога,
тычыцца нашай душы —
ачышчае
яе ад граху і дарункам
лагодані Божай узабагае.
З крыніцы Святога Пісання
і са здабыткаў
айцоў хрысціянскіх святых
мы чэрпаем веда, а
разважаць
у духу згаданага Кальвіна
і неразумна,
і згубна.

VI
У Хрысціянскай Усясветнай
Царкве Праваслаўнай,
вось жа,
узаконена сям таемстваў:
таемства хрышчэння,
мірапамазаня,
цела й крыві Хрыстовых,
споведзі, ці пакаяння,

святарства,
шлюб
і — наапошне —
алеяпамазанья.
Вера ў таемствы
не можа адпрэчвацца
ды расцякацца
па рэчышчах разнадумнасці,
і вучэнне
аб іхняй з'яднанасці
са знакаваннем — вучэнне
айцоў Царквы Хрысціянскай
Божай.
Яму ж
супротнічае Зізаній:
Пісання
ён не трымаецца і не чуе,
што кажуць айцы святыя,
і сімвал веры,

прыняты Нікейскім саборам
і сцверджаны,
Канстанцінопальскім, ён
вызнаваць не хоча
(пра гэта
сведчыцца
ў першым лісце аб судным
дні). Нававерцы
аблудна таемствы бачаць,
калі вызнаюць,
як гэта робіць Лютэр,
ці толькі адно таемства,
ці два –
як асобня лютэране,
ці тры —
як, прынамсі, Кальвін,
ці, у цэлым, меней за сем,
ці — ізноў-такі — болей.

**Кірыла Транквіліён-Стаўравецкі
(1560-я г.—1646)**

Нішто, удыхнутае ў абалонку

Скажу вам праўдзівае слова
і прывяду
праўдзівыя паказанні
пра тыя чатыры брамы,
якія акрэсліваюцца перад намі
і праз якія,
рады ён ці не рады,
праведны ён ці грэшны,
мусіць, аднак, аднойчы
у нейкі дзень неспадзеўны,
прайсці чалавек,
каб урэшце
займець свой прыстанак
вечны.
Першая брама — смерць;
брама другая — страшны
суд Божы;
брама пякельная,
што ўгатавана
грэшнікам самым, —
трэцяя брама;
і брама прыветная, праз якую
праведнікі ў сялібу
вечную пойдучь, —
чацвертая брама.
І лаіае тры сумы
з сабой чалавек
(зразумей,
што кажацца тут пра цябе,
чалавеча —
зямны пілігрыме).
У першай суме (належаць
яны самому сумленню)
жаль невёмоўны смерці,
калі чалавек назаўжды
расстаецца з усім,
што любіў на свеце, —
з жонкай ды з дзецьмі,

з прыязнікамі ды з сябрамі,
ды з многімі скарбамі
дарагімі.
Пры гэтым
балюча і цяжка
целу, з якім
душа разлучаецца,
нібы з сябрам.
Другая сума сумлення —
страх і трымценне
перад судом
непахібным Божым.
У трэцяй суме сумлення
роспач і вечны верад
з-за вечных пакутаў
пякельных.
Вось жа, пра гэта
ў часіне кожнай
думай і разважай —
і ніколі
ужо не зграшыш і дойдзеш,
мінаючы страшнае,
да спакою
і радасці вечнай.

Я тут павяду
гаворку пра першую браму —
пра смерць —
і ўздыхну
казаннікавым уздыхам.
Марнасць над марнасцю
і ўсё марнасць,
таўпеханне і паражнеча.
Няма нічога трывалага
ў справах пад сонцам —
усё бяжыць
бегам бесперастанным,
нібыта цень

бязводнага воблака.
Гэты свет,
і ўсё, што ў ім ёсць,
на карчму падобны;
бязлітасны ў ёй гаспадар.
Ледзь толькі
мы ў ёй абжывемся —
нас выганяе адтуль і ўсё,
што цешыла нас,
што было нам любя,
ад нас забірае, а нас,
разбойным,
зласлівым,
нелітасцівым
слугам сваім аддаўшы,
выпіхвае гольмі
за парог.

Паражнеча
усе чалавечыя справы,
і час чалавечы —
таўпеханне і блуканне.
Дзе багацеі гэтага свету?
Дзе іхнія замкі, якія
былі абаронены надзейна?
Дзе іхнія маляўніча
аздобленыя палацы?
Дзе іхнія па-мастацку
вырабленыя шкатулкі,
поўныя золата?
Ну, дык вось:
шпалеры каштоўныя
пашарпаны,
скарбы нязмерныя
парабаваны,
набыткі нялічаныя пабраны
і ворагам іхнім
аддадзены ў рукі;
а ім адно шкадаванне
вечнае засталася,
і цяжкая цемра знянацку

іх агарнула.
О смерць, твае рухі
гнаўлівыя,
о смерць, твая сіла
страшлівая,
ты — нібы люты
леў згаладнелы,
ты — як разбойнік,
у нелітасціваці закамьяелы.

Кожны заможны
і дужы заможнасцю гаспадар,
згадаўшы пра смерць,
урэшце,
можна сказаць пра сябе:
О смерць,
раптоўна ты на мяне напала
і добрае ўсё
ты ў мяне забрала.
У доме маім учора
не начавала гора,
у доме маім бяседа
учора цякла, і беды
учора ў ім не днявалі,
але — музыкі ігралі,
але — спевакі спявалі,
але — танцоры скакалі,
дасціпнікі жартавалі,
бяседнікі балявалі.
А сёння — якая змена! —
не тое ўжо ў гэтых сценах.
Мой дом стаўся месцам плачу,
усё нехта ў ім перайначыў:
слёзы — замест іграння,
скаргі — замест спявання,
уздыхі — замест скакання,
жалоба — замест весялосці,
смуткуюць і плачуць госці.
Прыйшла, хоць яе не клікаў,
смерць у мой дом вялікі.
Прыйшла — і вялікага пана

не стала неспадзявана.
Зняла з мяне смерць уборы,
якімі хваліўся ўчора.
Паклала мяне да купы —
сярод смуродлівых трупай.
О смерць, ты не маеш жалю —
забрала мяне ты з балю
і, маладога, ўмярцвіла.
О смерць, ты з мяне ўчыніла
відовішча ўсяму дому,
усім, каму быў вядомы,
Сябры нада мною плачуць,
а ворагі рады — скачуць.
Учора хадзілі за мною
слугі мае чарадою,
а сёння стаяць за кругам —
хто я сябрам і слугам?
Труп, што смярдзіць, не болей.
Розныя нашы долі.
Яны насы затыкаюць,
мною грэбуюць, пагарджаюць.
Адно, што яны павінны, —
у цёмную дамавіну
укласці мяне і зямлёю
цяжкаю засыпаць, каб з ёю
змяшаўся я даастанку
і чарвяковаму статку
стаўся спажыткам урэшце:
наце, бярыце, ешце.
Чым быў я ўсім людзям любы,
о смерць, ты кідаеш на згубу.
Чым быў я прыяцелям мілы,
о смерць, ты кладзеш у магілу.
Заводзіш у тлустым целе
ты гнюсаў, каб цела елі.
Водарам са смуроду
парфуміш маю прыроду.
Што чыніш ты з прыжасці?
Агідныя гніль і косці.
Што з велічы самай-самай?
Яна паглынула ямай.

Што з дужасці, поўнае змогі?
Кінута ўсім пад ногі.
Ты доступ да кожнага маеш,
нікога ты не мінаеш.
Вядзеш у панурую хату
са светлых палатаў магнатаў.
Піхаеш пад цеснае века
славурых гэтага веку.

Дзе сёння князі,
што гулялі,
наладжваючы паляванне
на птушак нябесных
і на звяроў зямных?
Усе пасьходзілі ў дол.
Дзе цяпер
цары знакамітыя, чыя ўлада
сягала на мноства земляў?
Там, дзе зямля
на царствы не дзеліцца.
Дзе ганарлівыя ваяры?
Пераможаны апраметнай.
Дзе прагавітыя рабаўнікі —
крумкачы
пабоішчаў страшных?
Усіх памкнула
смяротная сетка.
Дзе сёння раскошнікі і гулякі,
што ў гамане застольнай
пілі віно?
Занямелі —
прыйшоўшы, у іх забрала
смерць гучную весялосць.
Дзе цяпер
тыраны і дэспаты,
што ў дзяржаве
наводзілі жаж?
Пакліканы на суд Божы.
Дзе сёння
аздобнікі і красуны,
што золатам шытыя

шаты насілі,
што маляўнічыя ўборы любілі
і мазаліся духмянай
парфумай старанна?
Ляжаць у трунах
згалелья і смярдзяць.
Дзе сёння
самая важкая галава,
якую вянчала карона?
Адцята
мечам гняўлівай смерці.
Дзе сёння
скарбы, якія
збіраліся ў багацеяў?
З раптоўным
прыходам смерці
рассыпаны і разабраны.
Дзе шафы, што зіхацелі
штукарствамі залатымі?
Ў хвіліну
распаліся з трэскам.
О чалавеча, ці скажаш сёння,
дзе твая пыха,
дзе гонар,
якія з цябе прамяніліся
і якія
наклікалі Божы гнеў
на тваю душу?
Усмяротнай
визніцы замкнёны разам
з тваёю душой.
Дзе палацы,
што роскашшу білі ў вочы,
дзе дарагія шпалеры,
што дзівавалі розум?
Гінуць, як гінулі,
і зямля
іх паглынае, як паглынала.
Усё бяжыць
бегам бесперастанным,
нібыта цень

бязводнага воблака.
О чалавеча,
нашто заўзята
гонішся ўвесь свой век
за тым, што злавіць
не можаш?
О так,
марнасць над марнасцю
усе справы,
што спраўджваюцца
пад сонцам,
таўпеханне і паражнеча.

Цяпер
наблізімся разам з табою
змысловай наблізінаю
да трупаў.
Угледзься і пакажы,
дзе бацька тут,
дзе тут маці,
дзе іхнія дзеці,
якія памерлі,
свой век пражыўшы;
адрозні,
хто гэта — цар
ці жабрак,
грэшнік ці праведнік.
Не адрозніш
і не пакажаш: змяніла
смерць усе постаці
і змяшала
усе найменні.
Дзе сёння тыя
магутнікі, што хадзілі
у срэбры і ў золаце,
што сядзелі
высока на троне
і што былі
аточаны вартаю паслухмянай?
Нічога няма ўжо ад іх,
адно —

голья косткі,
агідныя чарвякі,
ліпкая павуціна.
Усё толькі сон і ўява,
усё толькі цень і дым,
што ў паветры
затрымліваецца на хвіліну
і неўзабаве развейваецца,
нішто,
удыхнутае ў абалонку.
Марнасць над марнасцю
і паражнеча
справы і з'явы
гэтага свету.
Таму, чалавеча,
распазнавай мінліваецца
і нетрываласць
веку зямнога:
тваё жыццё
кароткае ў ім,
і да марнасцяў звабных
ты не прывязвайся,
але пільна
шукай і трымайся моцна
вартасцяў вечных — і будзеш
жывы заўсёды.

Я расказаў вам пра марнасць,
таўпеханне
і паражнечу,
справы і захапленні
людскога роду,
што ўжо мінуў.
Цяпер жа
душаратоўнае слова
скіруем да тых, што таксама
тонуць у марнасці,
што тойсамай
грахоўнаю слодыччу зваблены,
што працуюць
і ўдзень, і ўначы на грахі,

што ў абжорстве,
у п'янстве,
у блудзе,
нечысціні
пасвяцца колькі змогі;
што прагай
багацця спакушаны
і з душой
захоплены срэбралюбствам.
Такія людзі
не думаюць і не дбаюць
пра тых чатыры брамы,
якія ўжо іх чакаюць
і праз якія
часінаю невядомай
пойдуць яны адгэтуль
да іншай сямлібы —
вечнай.

Не думае і не дбае
такі чалавек ні аб смерці,
якая пільнуе яго,
ні аб страшным
Божым судзе,
ні аб вечных
пакутах пякельных,
ні — гэтаксама —
аб царстве нябесным,
бо д'ябал
хітры спакуснік
і ён перш-наперш
крадзе ў чалавечых душаў
памяць пра гэта
і напускае
на іх забыццё,
а саміх марналюбцаў
і грахатзорцаў у пачуццё
бясстрашнасці ўводзіць.
І той, хто граху дагаджае
і д'яблу слугуе,
аб смерці не думае

і не баіцца
пyakельных пакутаў
і аб нябесным
царстве не дбае.
Ёсць і такія, што кпяць
і пасміхаюцца крыва,
калі ім згадаеш пра гэта,
а д'ябал
цешыцца і агіду
да веку наступнага
ў іх абуджае.
Затое
уцехай і асалодай
ім выстаўляе цяперашні век,
дзе смутак,
дзе плач
і скаргі,
дзе воржы —
лютыя ворагі
роду людскога
і згубцы
збавення людскога —
блукваюць, закідваючы на нас
хітрамысныя сеткі,
каб марналюбцаў
ды грахатворцаў
імі злавіць і смерцю,
злавіўшы, ўмарыць.
Так воржы,
поўныя здрадных намераў,
людзям някемлівым выдаюць
гарчэчу за слодыч,
змрок за святло
і смерць за жыццё.
Дзе ўсё змена,
плач,
уздыханні,
марнасць,
малое зламысны д'ябал
гэта сваім ахвярам
слодыччу і раскошай —

і так
зваблівае хлуснёю
іхнія душы
і ў будучым веку
ім не дае паглядзець ні трохі
на вечную радасць,
калі міраванне
царуе ўсюды
і ўсюды любоў, якая
з'ядноўвае чалавека
з Богам і са святымі
анёламі.
Але д'ябал
спачварвае рэчаіснасць
і гэта
ад марналюбцы крадзе,
хавае ад грахатворцы.
Той будучы век шчаслівы
паказвае д'ябал векам
жалобы і скрухі
і ад яго
так адварочвае малавераў.
Падвучвае д'ябал
свайго навучэнца: навошта
спяшацца табе з пакаяннем,
лепей
адкласці яго на заўтра,
а сёння
займіся чым цікавейшым.
У Бога дзён многа —
заўсёды
пакаюцца зможаш,
і многа
на пашы ў мяне
разнастайных рэчаў,
якія чакаюць тваёй увагі.
Хіба ты стары
і схілак
гадоў тваіх блізка?
Ты ў росквіце, дык не губляй
у марных развагах часу,

ідзі і каштуй
пачастунак жыцця
на пасвішчах нашых.
Будзеш стары — тады
кайся, калі захочаш.
А састарэе бядак — вядзе
д'ябал яго
да смяротнага ложка,
кажучы па дарозе:
ты можаш
каяцца і лічыць
грахі свае проста
на ложы смяротным.

О чалавеча грэшны,
не слухайся здраднай
д'яблавай рады —
не адкладай да заўтра
свайго пакаяння.
Бо ведаць не ведаеш,
калі смерць
спаткае цябе — праз тыдзень,
праз дзень,
а мо праз гадзіну, а мо
калі заспявае певень,
і вось
дг старасці не дабудзеш
і што хацеў здзейсніць —
не здзейсніш.
Дык не марудзь з пакаяннем,
не адкладай на потым,
як раяць воржы.
У старасці час не гэткі,
які быў у маладосці:
кароткі — бы дзень узімку,
няроўны — бы сцежка ў лесе,
і шпаркі — бы птушка ў небе.
А смерць
не толькі ў канцы дарогі,
якой мы ідзем, чакае,
аднак жа суправаджае

заўжды нас, на ўсёй дарозе,
і ўладу сваю прасцірае
на ўсе гады і гадзіны
нашага бытавання.
І ў маладога
здараўе, здараецца, адбірае;
здараецца, што й старому
звязвае, як немаўлятку,
язык: нешта хоча
сказаць, але ўжо не можа;
і розум,
здараецца, чалавеку
цемраддзю акрывае.
А пакаянне
і сэрца разжаленае —
дарунак,
які далека не ўсім
у хваробе іхняй
даецца Богам.
Не маюць
дарунку такога людзі,
якія ім пагарджалі,
якія яго адцуралі,
калі былі ў дужасці і ў здароўі.
Таму згодна з Божым
судом справядлівым,
хто якім быў у жыцці,
і ў смерці
такім апынецца,
і хто
з грахамі прыязніўся
і патрэбы
у пакаянні не меў,
той мае
памерці ў грахах таксама.
У чым чалавека
смерць застае — тым Бог
і судзіць яго: таму
адны заслугоўваюць
вечнай пакуты,
другія — у вечнасць

прысвечанага жыцця.

Зазначым прытым,
што старасць
зусім не садзейнічае пакаянню;
наадварот, цяжарам
кладзецца на чалавека:
больш немачы ў ім, чым сілы,
больш боязі, чым адвагі,
і воржавыя спакусы
кладуць перад ім перашкоды,
якія ці здолее небарака
адолець — бо й часу нямнога
ён мае на гэтым свеце
і мусіць душа неўзабаве
цела пакінуць.
А на смяротным
няпэўным ложы
і час як не час — няпэўны.
Вунь, ужо смерць ідзе
і вядзе
на цела тваё чараду хваробаў,
а д'ябал зласлівы
гурму спакусаў
вядзе на тваю душу.
Калі ж азірнешся
назад, на жыццё, якім жыў,
дык убачыш:
ідзе за табою ў абліччах,
бы ў дэманаў, страшных
мноства тваіх грахоў,
каб з'явіцца
разам з табою на страшным
Божым судзе.
Ты іх забайшся,
і засаромеешся,
і адвернеш
вочы свае ад іх.
А скіруеш
у правы бок — вось жа,
убачыш анёлаў Божых,

якія з цябе пасміхаюцца,
кажучы: не разумее
гэты бядак-чалавек
годнасці чалавечай,
што неразумнай
скаціне ўпадобіўся.
А зірнеш
у левы бок ад сябе, убачыш
жахлівых істотаў — д'яблаў,
што, быццам галодныя львы,
чакаюць
душы тваёй,
і здрыганешся
душою, яшчэ жывою.
І вочы падымеш
у неба, увышыню —
ды ўсявышні
Бог, справядлівы суддзя,
ад цябе
адвернецца найсвятлейшым
сваім абліччам.
І ты
славы яго засаромеешся
і забайшся,
і вочы апусціш долу —
але і тут
цябе чакае-падсцерагае
жахлівае:
перад табою
стаіць са сваёю касою
грозная смерць,
пад табой
сярністым агнём бушуе
бяздоннае пекла.
І так
у роспачы,
у грахах,
змарнаваўшы
магчымасці пакаяння,
грэшнік
смерцю бясслаўнаю памірае,

а д'яблы
лютыя каты —
прыходзяць і гвалтам
душу з яго выдзіраюць.
І потым яе заносяць
у цёмныя нетры,
і там
яна бытуе ў пакутах
да суднага дня.
Такі, варты жалю,
канец грахатворцы,
што памірае без пакаяння.
Таму, чалавеча,
не адкладай да заўтра,
да старасці
ці да смяротнага ложка,
як радзяць зламысна воржы,
свайго пакаяння.
Але цяпер,
адкладу не чынячы,
кайся
разжаленым сэрцам
і абмывай слязамі
грахі свае,
і рассыпай
міласцінамі — пакуль
цябе не паклічуць анёлы
на Божы суд.

Нам Кажуць
падзеі вякоў старажытных,
як перад самым патопам
людзі пілі і елі,
скакалі, ігралі,
цешыліся і ахвоту
да ўцехаў сабе дадавалі,
але нечакана
вялікай вадою патопу
змыты былі з аблічча
зямлі;
гэтаксама

чыніліся і ў Садоме
падобныя справы,
і грэх
разрастаўся беспакаранна
ізвычкай
людскою рабіўся,
але знянацку
сярністым агнём з нябёсаў
былі спапялены
нячыстыя грахатворцы.

Таксама былі пакараны
трое князёў габрайскіх:
Дафон, Авірон і Карэй;
яны не чакалі смерці,
але расселася раптам
пад імі зямля і жывымі
іх паглынула пекла.

Таксама
Елізавель-царыца
думала не пра смерць,
а пра чары і пра залёты,
аднак мінуў дзень —
і з'елі
яе сабакі.

І багацею
было напярэдадні сказана,
што ўначы
вырвуць душу з яго цела
анёлы смерці, а ўсім,
што ён назапасіў, будзе
валодаць другі.

Калі гэткай
раптоўнаю смерцю людзі,
згаданыя тут,
паміраюць,
дык мы не павінны
вочы заплюшчваць і думаць,

што мы неўміручыя,
і адкладаць
сваё пакаянне да заўтра,
да старасці
ці да смяротнага ложа,
як вушчаць
нам ашуканцы-воржы.

Павінен, аднак,
хрысціянін-вернік
ведаць і разумець,
што з некім
другім чалавекам
здараецца, тое можа
здарыцца неспадзеўна
і з ім самім.

Бо такое слабое
і нетрывалае наша цела,
што часам
хопіць аднюткай
заразнай кроплі,
якая з паветра
ўпадзе незаўважна,
каб смерць
чалавеку прынесці.

О сумятлівы
і хапатлівы сладару,
хіба не грахамі
ты кормішся?
Нібы камень,
што коціцца шпарка з гары,
мы такім жа
шпаркім няспынным бегам
бяжым да смерці.

І што не бачна
нам на сабе, тое добра
відаць на суродзічах нашых:
учора яшчэ размаўлялі з намі,
а сёння ляжаць у цёмнай
труне маўкліва.
Няхай жа ім дапаможа

цяпер іхні гонар —
ён быў вялікі;
няхай жа цяпер паспрыяе
ім іхняя слава —
яна лунала высока;
няхай ім цяпер паслужыць
раскоша, што іх акружала,—
яна была адмысловай;
няхай іх цяпер накормяць
ласункі-лізункі;
няхай напойць
напоі салодкія;
хай аздобяць
уборы святлістыя
і надухмяняць
пахощчы!..

Нямы, страхотны,
і ты неўзабаве ляжаш
у цёмную яму —
смярдзец і ежай
быць чарвякам нікчэмным.
Таму дарма ганарышся
і хвалішся сваім царствам,
сваім багаццем,
сваёй прыгажосцю і моцай,
сам — куфар нечысціні,
сам — кораб гнілечы,
сам — глянк смуроду.
Кім ёсць ты на справе самой,
тым урэшце
і апынаешся: недарэчнай
і не патрэбнай нікому рэччу,
заразным тленам,
гнілою зямлёю.
Таківось канец
грэшнага чалавека:
усё абяцалі яму грахі,
а ўсё ў яго ўрэшце забралі.
Таму, адкладу не чынячы,
людзі, о людзі,

пакайцеся шчыра ўжо сёння,
слязамі ўжо сёння абмьіце
усе свае, вартыя жалю,
справы:
вы зневажалі Божую веліч
сваімі грахамі —
і перш чым на Божы суд
паклічацеся,
перш чым будуць
палічаны вашы грахі,
палічыце іх самі!..

Ведаю, што засмуціў
душы і сэрцы вашы
казаннем сваім аб страшных
і жаласных з'явах смерці.
І хоць яно
страшыць і засмучае,
але прыводзіць хутка
да пакаяння праўдзівага
многіх людзей,
не пазбаўленых праўды,
і ад пякельных
пакутаў іх выбаўляе.
Належыць
мне зараз уцешыць вашу
заплаканую душу
расказаў пра тое,
як адыходзіць з гэтага свету
праведны чалавек.

Ведайце, з гэтага свету —
з юдолі слёзнай,
з вязніцы цёмнай,
з сялібы няпраўды,
з бярогі разбойнікаў,
з дому грахоў —
ён з вясёлай
душой адыходзіць.
Ён радуецца, што застаецца
нарэшце ззаду

няволя Егіпту — краіны,
якая
з грахамі схаўрусавалася,
і што ўваходзіць
у край заповітны —
у нябесны Ерусалім,
у сваю
аднойдзеную Айчыну.
Не смутак і не жалоба
праведніка праводзяць,
а абдымае радасць,
калі ён выходзіць з цямніцы,
грахамі населенай
і пільнаванай
зламыснымі духамі,
і ўваходзіць
сцяжынай нябесную
ў нябесны Ерусалім;
калі ён прыходзіць
да першаіснай,
напісанай на нябёсах,
царквы саборнай
і там сустракае
мноства анёлаў Божых,
святых і праведных духаў:
там будзе
у радасці вечнай з імі
праведнік бытнаваць.

Дык вось, калі век чалавека,
адмераны Богам Творцам,
канчаецца, а чалавек
трымаўся ў жыцці
хрысціянскай
праўдзівай веры
і не чыніў нічога,
што Божыя заповедзі
забараняюць,
тады да яго прыходзяць
анёлы, святыя і светлыя,
і як бачыш

з абліччам вясёлым лёгка
з ягонага цела вымаюць
яго святую душу.
І, пэўна ж,
усцешаны праведнік дужа
з прыходу анёлаў і з іхніх
паводзінаў шчасных.
Яны ж, узяўшы,
душу яго, што не мае
цямноты граху, імкнуць
яе ўвышыню, да трона
трохіпастаснага Боства
і пакланяюцца разам з ёю
Творцу свайму, а ён
багаслаўляе душу
праведную багаслаўненнем
сваім усявышнім вечным
і кажа весці яе
у праведны збор.

Анёлы
бяруць і адводзяць яе тады,
радуючыся, у месца
спакою і светлыні.
І там сустракаюць
яе другія святых
анёлы
і патрыярхі вітаюць,
і пацалункам
любові святой цалуюць,
радуючыся яе
прыходу і перамозе
над звабамі гэтага свету
і хітрасцю воржавай.
І жыве
у светлай сялібе душа
праведніка да другога
прыйсця Ісуса Хрыста,
Госпада нашага,
з канчатковым
судом вызначальным, якім

будуць судзіцца людзі.

А калі б тут
азваўся які малавернік
з нязгодаю і сказаў:
дзе гэта пісана, каб анёлы
людскую душу імкнулі
з зямлі ў нябёсы,
і хто гэта бачыў,—
я адкажу:
той гэта бачыў, перад чымі
вачамі як на далоні
усё стварэнне —
усёвідушчы
Сын Божы бачыў.
І праз Яго
мы таксама бачым,
як узялі і гтанеслі
анёлы ў нябёсы
Лазареву душу,
а душу
грэшнага багацея
панеслі д'яблы
у сутарэнні падземныя —
у пекла.
Сам Бог засведчыў
і паказаў нам, які
страшны канец рыхтуе
грэшнік сабе і які —
не страшны,
а радасны — угатаваны
праведніку.

Павінны
усе хрысціяне
шукаць і прагнуць
такога канца.
І латва
могуць яго дасягнуць
праз праўдзівае пакаянне
і праз таемствы святых

Цела Хрыстовага і Крыві
і алеяпамазання,
бо святых
гэтых з'явы
нячысцікаў адганяюць
ад чалавечай душы
у часіну смерці.
Належыць
ведаць яшчэ вам,
што разам з целам
не памірае,
у адрозненне ад жывёльнай,
душа чалавечая,
а жыве,
будучы вобразам Божым,
жыццём бясконцым.
Дваякае — бачым —
жыццё людское,
дваякая — бачым —
людская смерць: ,
адною дарогай
праведнік адыходзіць,
другою — грэшнік,
адзін — у вечную радасць,
другі — у пакуту.
Думай
пра іхнія дол і часцей,
чалавеча,
і ў памяці моцна,
што чуеш цяпер, трымай —
бо ў чым смерць застане,
тым Бог і асудзіць.

З трыма
вялікімі зменамі
смерць настае і нас
гэтымі зменамі страшыць:
па-першае, страताю рэчаў,
з якімі мы зыкліся;
па-другое,
той невядомай краінай,

дзе апынецца бядачка-душа;
і, па-трэцяе, неспазнаным
абліччам Бога,
які нас будзе судзіць.
Ды ад гэтага страху
я маю траякія лекі,
траякую дапамогу.

Па-першае, ведай
і памятай, чалавеча,
што ты пілігрым-вандроўнік
на гэтым свеце
і тут у доме чужым жывеш.
Як сказаў апостал,
не маем тут горада,
але мусім
будучы горад шукаць.
А на гэтым свеце
мы нібы ў карчме,
і гняўлівы
у ёй гаспадар гаспадарыць —
смерць.
Яшчэ не паспелі
мы тут набыцца,
а ўжо гаспадар патрабуе
платы ад нас
і, нібы разбойнік,
усё дарагое і гожае,
што мы мелі,
у нас адбірае гвалтам
і, голых,
выпіхвае прэч.
Па-другое,
прыводзь на розум
словы апостала, што сказаў:
калі гліняная хата
нашага цела разбурыцца,
маем у небе
палац незраўнаны,
які не людскою рукою,
а Боскаю збудаваны.

Дык паспяшайся,
любы мой чалавеча,
хутчэй да яго,
а не баўся
ў закутку смуродлівым,
дзе звіваеш
гняздо свайго быту,
марна
спрабуючы на зямлі,
а не ў небе,
займець уцеху.
Па-трэцяе, зарабляй
тут, у цяперашнім гэтым веку,
нябесную ласку Бога,
а ён табе заўтра,
у будучым веку,
заплаціць шчодро.

Нам не дарэчы
баяцца смерці,
бойся адно граху,
які пасылае адданцаў сваіх
на пакуты ў пекла;
а праведнаму чалавеку
не страшная смерць;
праз яе,
нібы праз браму,
мы пераходзім
ад нетрывалых часовых рэчаў

да вечных
і ў неўміручасць саму.

Дык ведайце і памятайце,
што смерць выводзіць
нас з цемрадзі да святла
І ўводзіць
з зямлі ў нябёсы —
каб вечна
ты жыў
з Богам Творцам сваім
і славу
царства ягонага бачыў ясна.

Спадоби ўсіх нас,
сваіх вернікаў,
Хрысце Божа,
нябеснага царства твайго,
каб у ім
і мы ўслаўлялі цябе,
адзінага ў Бостве
з Богам Айцом і Богам
Духам Святым,—
цяпер,
і заўжды,
і на векі вякоў.
Амін.

**Мялецій Сматрыцкі
(1577-1633)**

**Трэнас,
альбо плач святой усходняй царквы**

Гора мне, беднай,
бяда — гаротнай!
З усіх бакоў я абрабавана,
з усіх уладанняў сваіх
абабрана,
з усіх убранняў сваіх
абадрана
на ганьбаванне свету!

Апанавала мяне навала
злыбе даў невымоўных!
Рукі мае ў вярэгах,
ярмо на шыі,
у путах ногі,
ланцуг на чарэслах,
меч паваротнавостры
над галавою,
вада глыбокая
пад нагамі,
няўгасны агонь
абапал,
крыкі і скаргі
навокал,
страх і спалох
наўкруга,
і пераследы — усюды.
Бяда ў гарадах,
гора ў вёсках,
гора ў дубровах,
бяда ў гіалях,
гора ў гарах
і ў зямных атворах,
бяда на сцежках
і на шляхах!..

Ці знойдзецца месца,
дзе б панавала бяспека,

ці вышукаецца прытулак,
дзе б гаспадарыў спакой?!
У ранах і ў верадзе
дзень брыдзе,
цягнецца ноч
ва ўздыханнях і стогнах.
Скварнае лета морыць
мяне да млоці,
даймае мяне да смерці
марозлівая зіма.
Была я прыгожай,
а стала ўбогай,
была каралевай,
якую кахаў увесь свет,
а цяпер
мяне адно толькі
пагарда кахае,
мяне адно толькі
смутак цалуе.

Усе, хто жывы,—
жыхары зямлі,
народы і людзі,
наблізьцеся да мяне,
паслухайце, што я кажу,
спазнайце,
якою была раней,
і пабачце,
якой цяпер стала!
Цяпер я пасмешышча свету,
а перад гэтым
была ў здзіваванне
людзям,
была ў захапленне
анёлам.

Была я аздоблена,

як ніхто,
была пагляднай і мілай,
была, як зорка на ўсходзе,
святлістай,
была, як месяц апоўначы,
зіхатлістай,
была, як сонца апоўдні,
дзівоснай.

Дачка адзіная ў маці —
была абранніцаю адзінай,
была галубкай нявіннай,
без плямінкі і заганы.
Бальзам цудадзейны —
маё імя,
крыніца жывое вады —
найменне!..

Калі мяне ўбачылі
дочки Сіёну,
то прадракалі,
што буду
самай шчасліваю каралевай
Вось жа,
чым быў спаміж
усіх гарадоў габрайскіх
Ерусалім,
тым я
была спаміж вабных
сіёнскіх дачок,
і якой
была сярод церняў лілея,
была я такой сярод
астатніх нявінніц.

За гэту
маю прыгажосць
кароль,
за ўсіх чалавечых сыноў
прыгажэйшы,
мяне пажадаў,
пакахаўшы мяне,

і вечным
сямейным шлюбам
з'яднаў з сабою.

Дзяцей
нарадзіла і ўзгадавала,
але яны
сцягнулі з плячэй маіх
шаты,
садралі з грудзей
уборы,
а з галавы — аздобу
і голу выпхнулі з дому
на вуліцы кпінаў,
пляцы глаумлення,
а сам;
паўсталі наводдаль.

Як аб нябожчыцы,
аб сваёй
бяздольнай душы смуткую
і думаю безупынна
аб згубе.
О, вы,
што мяне абступаеце,
што на мяне
гледзяце ў здзіўленні,
паслухайце і разважце,
ці ёсць дзе яшчэ жалоба
глыбейшая, чым мая,
ці ёсць дзе яшчэ маркота
хмарнейшая, чым мая,
і болеч,
балеснейшая за маю?!.

О так,
дзяцей нарадзіла
і ўзгадавала,
аднак яны
як бач
ад мяне адракліся

і сталі прычынай
майго змарнення,
гібення майго...
Нядаўна
яшчэ гаспадыня краёў,
дзе ўыходзіць сонца
і дзе заходзіць,
поўдня
і поўначы,
я цяпер
няўцешніцай-удавай
у самоце
сяджу,
і па шчоках слёзы,
як струмяні рачныя,
цякуць удзень і ўначы.

І нікога
няма, хто б мяне сцешыў:
усе
адступіліся ад мяне,
усе
пагарджаюць мною.
Чужымі
зрабіліся сваякі,
прыяцелі зваражнелі,
ну а сыны,
узяўшы ў вужачага племя
здатнасць,
джаляць мяне заўзята
атрутнымі джаламі.
Слухайце, людзі,
усе,
хто жыве на зямлі
і хто здольны пачуць,
маю
жаласлівую аповесць!..

Звабіўшыся,
сыны
і дачкі мае да той,

што імі не мучылася,
падаліся,
каб ад яе
насыціцца тлаустасцю
ўдоставь.
Мае святары
змізарнелі,
мае красамойцы,
не хочучы разумець,
што гаворка
ідзе аб душы,
знямелі,
старцы мае
здурнелі,
хлопцы мае
здзічэлі,
дзяўчаты мае
укінуліся ў распуству.

І ўсе як адзін
на маю душу,
Бога забыўшы
і заняджаўшы
Божую праўду,
уз'еліся ў злосці.
Разявілі пашчы свае
на мяне
і, зубамі скрыгочучы,
кажуць:
«Вось і прыйшоў той дзень,
якога мы гэтак чакалі,
пойдзем і знішчым яе,
і вырвем
памяць аб ёй з карэннем
з зямлі!..»
За маю любоў
мене рыхтуюць згубу,
за маю дабрату
мене дзячаць знявагай
і за пяшчоту маю
нянавісцю плацяць.

Забраўшы
каштоўныч мае шаты,
пакінулі мне
струхлелыя лахманы
і зрабілі
з мяне жабрачку —
свету на абгаворы,
мне на пакуты.

Бяда мне,
згалелай!..
Гора мне,
пагарджанай!..
Цяжэе жыццё маё,
быццам камень,
як дым,
растаюць мае дні,
і мінаюць
гады мае ва ўздыханнях.
Ад безупынных слёзаў
ступілася пільнасць
маіх вачэй,
счаўрэла нутро маё
ад нудоты,
ад горкага плачу,
як скваркі,
ссохліся мае косці,
звяла,
як окошаная трава,
мае сэрца,
і скура змаршчынілася,
як папера.

Ашчэрылі на мяне
драпежныя пашчы
і волю далі зласлівым,
зламысным словам.
Пабралі сякеры
у рукі свае
і шукаюць
душы маёй —

панакапаны
усюды ямы,
напнуты
з усіх бакоў сеткі
і адусюль цікуюць
атрутныя джалы.
Вось тут —
кыважэрлівыя ваўкі,
вунь там —
рыклівыя львы ,
з таго боку —
жахлівыя цмокі,
а з гэтага —
лютыя васіліскі.

Гляджу —
і не ўгледжу,
шукаю —
і не знаходжу,
куды скіраваць свае крокі,
дзе прытуліць галаву,
у каго
прасіць абароны.
Узважце, нябёсы,
пакуту маю,
зямяля,
змерай мой жаль:
хіба
гэтакае магчыма —
каб дзеці,
якіх нарадзіла і ўздавала,
зрабіліся не маімі?!
З адным
была я заручана,
за аднаго
аддадзена замуж,
ад аднаго зацяжарала,
у адным
лоне насіла,
адным малаком карміла,
аднак,

дзеці мае чужым
звычайам папрысягалі.

Няма нікога,
хто стаў бы
наступнікам бацькі,
нікога няма,
хто ішоў бы
услед за маці.
Наадварот,
са злачынцаў
і вырадкаў узялі
прыклад
і языкі

на бацькоў навастрылі.
Навукаю бацькавай
пагарджаюць,
матчына дбанне
ганьбуюць,
бацьку няславяць,
а маці
даводзяць да слёзаў.

Многа
было іх у нас,
і раптам
усе адпалі,
зрабіліся раптам усе
не сваімі.
З вялікага мноства
нікога не засталася,
хто б у дабры ўгрымаўся,
хто б у дабры ўмацаваўся.
Мела дзяцей —
і вось жа
цяпер не маю.

Гора мне —
беспатомнай,
бяда — няплоднай,
бо, як у Законе высноўваецца:
«Пракляты

кожны, хто не пакіне
патомства ў Ізраілі...»
А наколькі
горшая кара,
цяжэйшы грэх —
пакінуць на свеце
такіх нашчадкаў,
якія самохаць
да звычайу злых
прышчапіліся
І не хочучь
бачыць,
што бацьку сорам,
а маці гора з-за іх.
Не чуюць слова Закону,
якое кажа:
«Жыць будзеце,
калі будучь людзі,
бачачы добрыя вашы справы,
хваліць
вашага бацьку».

Сын мудры і паслухмяны —
бацьку пашана,
а ўпарты і неразумны
у ганьбу
уводзіць маці.

Колькі разоў за сваё жыццё
зведала ад еыноў сваіх
розных крыўдаў,
колькі рздоў
ад сваіх дачок
азнала перад Законам
знявагі ўсякай,
аднак

у параўнанні з гарою
цяперашняй крыўды
гэта пячынкі,
і ў параўнанні з морам
знявагі цяперашняй
гэта кроплі

расы.

І ўсё з-за таго,
што, пачаўшы
жыць па законе граху,
засланілі
сэрца сваё глухою
заслонаю
і перасталі
з воляю Божай лічыцца
і разумець,
што яна кажа,
і спраўджваць,
што яна вызначае.
Цяпер,
калі я сама да іх
наблізілася з яубоўю,
што адсланіла б
з іхняга сэрца заслону,
калі б яны
гэтага захацелі,
і на сябе
усклала іхнія віны,
і перад Богам-Айцом
за іх заступілася,
іх сабрала,
ачысціла,
апраўдала
і асвятліла —
маю
пагарду ў аддзяку,
ва ўзнагароду помету.

Што застаецца
аб гэтым думаць
і што казаць?
Лепей бы мне наўпраўду
памерці было без нашчадкаў,
чым бачыць у дзецях,
як ямы, плямы,
якімі яны ганарацца,

як дарагімі набыткамі,
і напаказ
іх выстаўляюць свету,
што сам паказаў ім у гэтым
вартыя прыклады,
і як мага
трымаюцца свайго зману.

Што сталася з імі?
Якую абралі
сабе дарогу?
Куды скіраваліся?
Вырашылі спаўняць
лепей Ваалаву волю,
чым Божую?
Намерыліся ісці
лепш ідалавай,
чым праўдзівай
апосталавай дарогай?
Заслоны,
адхілены ад сэрца,
зноў узялі,
палюбілі наноў няпраўду
і, чым далей,
тым горшым грахам
аддаюцца.
Калі іх клічу —
не чуюць,
калі ім тлумачу —
не разумеюць:
абранае топчуць,
святое бзецяць
і справядлівае зневажаюць,—
плацяць,
коратка кажучы,
злом за дабро.
У цноце такой сыноў
у доме сваім гадала,
з ласкай такой пеставала
дзяцей у абдымках сваіх,
а янь?

нутро маё зараз грызучь
і заўзята
пнуцца давесці
мяне да смерці.
Ніколі
яны не былі
пад спраўцамі й апекунамі,
ніколі не дбалі,
каб споўніваць абавязкі
і каб загады выконваць,—
не дзіўна:
так зацвярдзела іхняе сэрца,
што пазіраюць,
але не бачаць,
што слухаюць,
а не чуюць.
Цяпер перад імі стаіць
сам спраўца над спраўцамі,
сам апякун над апекунамі:
чакае цярпліва,
гукае зычліва,
шукае рупліва
і падае
руку дапамогі;
каб чулі —
слых адтуляе,
зрэнкі — каб бачылі —
расвятляе.

Аднак і яму,
зацяўшыся ў непаслушэнстве
і ў непакорлівасці
здзірванеўшы,
пярэчаць:
вушы пазатыкаўшы,
вочы пазамыкаўшы,
хаваюцца ад міласэрнай
увагі свайго Ўладара
і ў прорвы,
адкуль вяртанню няма,
уцякаюць.

Цяжка
мне з гэтай аглухлай гурмою,
з гэтым аслеплым племем,
з гэтым вужачым родам!..
І хто нароўні
сённяя падзеліць са мной
маё гора,
хто разам са мною сённяя
цяжар мой падыме,
хто плакаць мне дапаможа?!

Сыноў
нарадзіла і ўзгадавала,
але сыны,
адрокшыся ад мяне,
нацэлілі на мяне
атрутныя джалы
сваіх языкоў.
Спачатку
яны не хацелі слухаць
ні слугаў,
ні пасланцоў,
але ўрэшце
Прышоў да іх сам Гасподзь,
сам навучае і кліча,
каб, абцяжараныя грахамі,
у ім суцяшэнне знайшлі,
у ім бытнавалі.

Каго ж яшчэ
з большай ахвотаю,
як не яго,
павінны былі паслухацца,
і хіба
ёсць яшчэ нейчы голас,
праўдзівейшы за Гасподні?!

І што ж адказалі
на гэта яны —
вырадка і недаваркі?
Яны пажадалі

пагнацца лепей
за казанамі егіпецкімі
і часнаком,
чым застацца
на той вячэры,
што ўгатаваў Гасподзь.

Дзе цяпер
тыя часы, калі я
пакутнікаў нараджала?
Дзе цяпер тыя гады,
калі і
у доме сваім туліла
праведнікаў і набожных?
Дзе дактары,
дзе апосталы,
што былі
светачы ўсяму свету?
Дзе паслядоўнікі іх,
каму
было б крывадушша чужое?
Дзе пастыры,
вучыцялі?
У вас
маюць патрэбу вялікую
сёння
мае сыны,

Вас услаўляю,
вам і
цешуся і ганаруся,
што веру ў свайго Айца
не парушылі,
што за мяне
ажвяроўвалі душы.
Вы распазналі,
што парасць
сама па сабе не можа
даваць ураджаю,
калі не будзе
трымацца віннай лазы,

і, да Айца прышчапіўшыся,
неадменна,
аддана,
старанна
трымаліся ў ім.
і ні жыццё,
ні смерць,
ні анёлы
і ні прастолы,
ні меч,
ні агонь,
ні рэчы цяперашніх дзён,
ні рэчы будучых дзён,
ні высачыні,
ні глыбачыні,
ні іншыя сілы
вас не змаглі адлучыць
ад міласці Божай...
Маю патрэбу
сёння ў сынах,
якія б,
не гледзячы на імёны,
на званні
і на пасады,
тых, што блюзнераць на Бога,
каралі,
якія б, звярнуўшы
свой твар паважна
да родных сваіх братоў,
рашуча
іхнія котлішчы,
імі сплюгаўленяы,
ачышчалі...

Маю патрэбу сёння
ў такіх сынах,
гэтакім дзецям рада,
якія б не толькі замкнулі
распусныя вусны
блюзнерацям,
але і сваіх —

ад найвышэйшых
да найніжэйшых,
ад архірэяў да іярэяў
разам з людзьмі,
што давераны іхняй уладзе,
як заслугоўвае кожны,—
ўшчувалі,
на шлях настаўлялі
і да жыцця вярталі.

Але
ці здолею дзе знайсці
дзяцей такіх сёння?
Ці іх з непрытомнай зямлі
уздыму?
Ці вазьму
іх з векапомнага неба?
А мо напаткаю раптам
іх у краях айчынных?
Шкада:
не ўздыму,
шкада:
не вазьму
і раптам не напаткаю.
Нікога нідзе няма,
хто б адгукнуўся на зовы.
Усе адхінуліся ад мяне,
усе насупіліся на мяне —
нібыта ніколі
я імі не мучылася
і не хварэла.
Усе ўвабраліся ў зброю,
усе паўсталі,
нібы я найпершы вораг,
і хочучь,
у што б там ні стала,
звесці
з гэтага свету
маю душу.

Няшчасная маці,

што я зрабіла такога,
што мушу
нязносныя пераследы
зносіць
ад родных сваіх сыноў?!
Што я ўчыніла такога,
што ходзіць
па пятах за мною смерць,
што цікуе
за мной небяспека?!

Адны нядбальствам сваім
даймаюць,
другія зласлівасцю
дапякаюць,
адны сваёй жорсткасцю
ўводзяць у распач,
другія сваёй прагавітасцю —
ў смутак.
Паадчынныялі
бездані зла
і пабралі
з ягоньх радовішчаў
гэтакія здабыткі.

Але паколькі
усякай справы пачатак —
слова,
і папярэднічае развага
таму, што ўчыніцца мусіць,
я выкажу ўголас
усё, што ляжыць на душы,
каб не быць
мне прадузяттай у смутку
і неабачлівай у жалобе.
Належыць
у справе, такой няпростай,
дзеінічаць не з гарачкі,
рашэнні прымаць
не спехам.
Загадвае справядлівасць

і вымагае болеч,
каб я,
ва ўсім разабраўшыся дбайна,
усё ўзважыўшы пільна,
прыйшла да высновы:
адкуль у маіх сыноў
так шмат уласцівасцяў
кепскіх,
так многа заганаў
прыкрых?!
І што паслужыла
прычынай таму,
што ў дзецях
пасеялася і без меры
ўзбуяла да маці сваёй
нянавісьць?!

Яшчэ і яшчэ раз
удумацца ў гэта мушу,
перш чым навекі
у скрусе сваёй душы
адракуся ад іх;
і перш чым
у горычы свайго сэрца
аддам іх бацькоўскаму
пакаранню,
яшчэ раз да тых,
што прыклад
малодшым братам падаюць,
зварнуся
і з імі пагутару.
Можа,
убачыўшы воблік маці,
усё ж засаромеюцца,
пашкадуюць
яе пакутаў,
вытруць з вачэй яе
слёзы,
змякчыўшы
сэрцы свае ў пакоры,
і ногі яе абдмуць,

зведаўшы,
што было б
ім лепш не радзіцца,
чым трапіць
на вечнае пакаранне
у рукі
усёмагутнага бацькі.

І хоць ён здаўна
ведае мае смуткі,
аднак
да гэтага часу чакае,
споўнены літасці,
затрыманы спадзяваннем,
што яны самі,
калі парасплюшчваюць вочы
і ўгледзяць мой боль,
пакутаваць будуць.
Ды ўжо неўзабаве
выпусчу з вуснаў слога,
якое ім будзе прысудам,—
пакуль найлягчэйшае,
калі толькі
цяжэйшае не пераважыць.
Не думайце,
што вы ў моцы
і можна
усё вам рабіць —
у імгненне вока
зніштожацца котлішчы зла
і тыя,
што ў зле раскашоўваюцца,
і памяць пра іх
віхура
развее па свеце,
каб нават знаку
не засталася ад месца,
дзе яны бытнавалі.
«Страшная справа,—
апостал кажа,—
упасці ў рукі

Бога жывога...»

Дайду да вытокаў
іхняй варожасці,
пашукаю
прычыну непрымірымае
іхняе злосці:
ці то ад бацькі,
паводле прыродных законаў,
займелі,
ці то ад маці,
калі гадала,
ўзялі?
Бо як добры плод
сведчыць пра добрае дрэва,
гэтак і добрыя норавы
у дзяцей
пра добрых бацькоў гавораць.
І наадварот:
бацькоўскай
злоснай натуры
звычайна прыпісваюць тое,
што асуджаецца
у нашчадках.

Але нічога такога,
што варта было б
папракнуць ці зганьбіць,
не знойдзецца ў выпадку
нашым.

Бацька —
лагодны
ціхмяны,
сціплы,
ласкавы,
пакорлівы,
добры
і паслухмяны да смерці;
маці —
пяшчотная,
чыстая,

шчырая,
ветлівая,
святая;
бацька —
мудры,
спагадлівы,
справядлівы,
шчодры,
на гнеў не пастешлівы,
міласэрны,
і калі гневаецца,
дык ненадоўга;
маці —
адданая дзецям:
яна іх мілуе,
яна іх гадуе,
яна цярплівая да крыві
і тым,
з кім злучана шлюбам,
аздоблена і абдаравана.
Таму ні бацькаў
прыродны закон,
ні матчына малако
не былі
прычынай таму, што ў дзецях
закрасавала зло...
Вы, княжаты, уладары,
судзіце
падданых,
якія давераны вам,
судом не свавольным,
а Божым,
асцерагаючыся, каб вы самі
тым жа судом
асуджаны не былі.
Не ўскладайце
на іх вялікай даніны,
ведаючы,
што дараваў
вам Гаспадар ваш
усе запазыкі вашы

і чынш за вас
заплаціў.

І калі

чыніце ўпотаі што-кольвек,
дык не падманвайцеся:
«Хто ж нас бачыць?»,
бо ўсе вашы ўчынкi
бачыць Айцец ваш,
які — на нябёсах
і для якога
нічога няма,
што было б схавана,
нікога няма,
хто быў бы
утоены ў сваіх справах.

Архісвятары й святары,
пастыры і вучыцялі
разумнага гурту Хрыстовага,
стойце трывала
у веры,
што вам даравана ад Бога,
дбайна
вартуйце давераных вам
авечак,
адважна
супротнічайце
і супрацьстойце
тым, што стараюцца
зруйнаваць
муры і падмуркі
праўды.
Упартых — скарайце,
засмучаных — суцяшайце,
нявучаных — навучайце,
распешчаных — ушчувайце,
нямоглых — аздараўляйце,
распуслівых — дакарайце,
зманлівых — выкрывайце,
непаслухмяных — сцішайце,
зацінлівых — упікайце,

пужлівых — натхняйце,
а гаварлівых — спыняйце.

Будзьце ў паводзінах —
прыклад,
узор — у размове,
неба — ў любові,
апора — ў веры
і ў чысціні — люстэрка.
Трымайцеся навучання,
чытання,
наламiнайня,
дбайце
у час і звыш меры часу,
рупцеся ўдзень
і звыш меры дна.

Божае слова — кажыце,
знядужаных — бараніце,
зблуканых — вядзіце,
цярплінасці споўненыя —
праеіце,
мірам надзеленыя —
мірыце,
бо вы — святло свету,
бо вы — соль зямлі.
Абраны
вы Духам Святым
і пастаўлены ім,
каб Хрыстовы
пасвілі гурт,
што Хрыстос адкупіў
крывёю сваёю.

Будзьце ж
староннія вадам,
пазбаўленыя заганаў:
пачцівыя,
чыстыя,
сціплыя,
кемлівыя,
не гультаі,

не п'яніцы,
не задзіракі,
да сварак не схільныя,
не сквапныя на багадзі,
прыязныя да людзей,
паважныя ў сваім доме.
Вы невідучым —
вочы,
кульгавым — і-гогі,
тым, што спрабуюць
вылезці з ямы,—
рукі.
Вы — брамнікі і ключары
нябеснага каралеўства:
дужасць
дадзена вашым рукам,
каб звязваць
і каб развязваць.
Вы — святары
найвышэйшага Бога,
і маеце дар пасвячаць
і еябе, і іншых.
Таму
пільнуйцеся,
каб нядбальства
не заслانیла вам вочы
і каб лянота
вас не стуманіла сном,
і каб вы,
у слепаце і ў дрымоце,
не ўпалі ў прорву
і каб смуроднай
тхлінай пякельнай багны
не апаганіліся,
і каб тых,
што вам давераны,
за сабою
не пацягнулі следам,—
глядзіце,
іх беспавінная кроў
з рук вашых будзе

спагнана.
А паспалітаму люду
робім
гэтымі словамі напамінанне
і навучанне чынім.
Хай падначалена будзе
вышэйшым уладам
душа
усякага чалавека.
Бо ўладары
не страшны
для добрага ўчынку,
але для благага
страшны.
І калі хочаш
уладара не баяцца,
заўсёды
твары дабро
і будзеш заўсёды ўхвалу
мець ад яго,
бо ён
Божы слуга —
дзея тваёй жа карысці.
А калі будзеш
рабіць благае —
асцерагайся,
бо нездарма
носіць ён меч з сабою.
Дык аддавайце,
як і належыць,
Богава — Богу
і Цэзару — Цэзарава.
Каму трэба
мыту аддаць —
аддавайце мыту,
каму трэба даніну —
даніну,
пакору каму —
аддавайце пакору,
каму пашаноту —
дык пашаноту.

Нікому нічога
павінны не заставайцеся,
але адно аднаго
любіце,
у зман не ўзводзьце,
не абгаворвайце,
не ганьбуйце,
ва ўсім падабайцеся
ўладарам,
і ва ўсіх
справах
паказвайце вернасць.

А вашым
духоўным уладарам,
што сядзяць
на Хрыстовым пасадзе
і навучаюць вас гэтаму ж,
што і Хрыстос,
заўжды ласлухмяныя
будзьце,
ды з радасцю,
а не з нараканнем,
з бадзёрасцю,
а не з уздыханнем,
бо, як і тыя,
што пасвяць,
яны аб вас
даваць справаздачу мусяць.
Дык жа пашанаю
і любоўю
за іхні вялікі клопат
і за турботы штодзённыя
іх акружайце.
Божая воля на тое —
каб мы,
чынячы добрае,
замыкалі
невуцтву вусны,
загараджалі
дарогу варожасці

і каб свабода
ў нас дзейччала незмуова,
а не была
заслонаю злосці.
Божыя слугі —
усіх шкадуйце,
брацтва любіце,
бойцеся Бога,
цара ганаруйце,
гаспадарам
з боязнасцю слугуйце,
прытым
не толькі лагодным,
не толькі добрым,
а і благім.

Бо таксама
гэта ўласціvasць любові:
нягоды зносіць,
крыўды цярпець беспавінна
згодка
з сумленнем Божым.
Які вам здабытак
дасца,
якая вас знойдзе
узнагарода,
якая хвала ўвянчае,
калі церпіце,
учыняючы грэх
і вінаватымі будучы?!
Але калі
добрае чыніце
і цярпліва
зносіце пераследы,
гэта
знаходзіць у Бога водгук.
На тое
вы і пакліканы,
і Хрыстос
цярпеў дзеля нас
і пакінуў

на тое нам прыклад,
каб мы ішлі
следам за ім,—
і няма ў ім граху,
і няма ў яго вуснах
зману.
У гэтым
штодня настаўлялі
сваіх сыноў,
гэтаму пастаянна
іх навучалі —
і кожны, хто хоча,
пераканацца можа,
што не былі бацькі
прычынай таго, што дзеці
благое абагавілі,
добрае занядбалі.
Усіх супольна,
не вылучаючы анікога,
і кожнага паасобку,
нікому не лесцячы,
мы папраўлялі,
падтрымлівалі,
ушчувалі,
ахвоцілі,
павучалі.
Але, як бачым,
яны, каб не чуць
голосу нашага,
пазатыкалі
вушы сабе.
Каго наймацней
гэта, аднак, засмучае?
Каго кранае?
Каго вярэдзіць?

Пакінуў мяне спакой,
мір ад мяне адхінуўся:
з усіх мацярок
маю найболей бедаў,
маю найменей шчасця,

Куды ні ступаю —
усюды
мне здраду сыны рыхтуюць:
тут глыбачэзныя ямы
капаюць,
там драцяныя цянёты
ставяць,
адгэтуль атрутныя джалы
стромяць,
адтуль атруту смяротную
точаць.
Адны — беспатайна,
другія — патайна,
тыя — з ліслівасцю,
гэтыя — са зласлівасцю,
адны — з перапросьбай,
другія — з пагрозьбай,
але і адным, і другім
нароўні
жыццё маё знелюднела,
і маюць адны і другія
ў нянавісці сваю маці.

Але хіба я баюся?
Хіба я паложваюся?
Ані.
Стаю вось, не тоячыся,
і хай прыйдзе
каторы з маіх сыноў
і ўразіць
жалезам завострым
мне ў маё
самлелае сэрца.
Хай прыйдзе
і, быццам нітку
прадзіва, абарве
збалелы век
сваёй маці.
Хай прыйдзе —
і ўчыніць здзек
з цела тае,

што яго нарадзіла.
Бо лепей
смерць, чым такое жыццё,
і мілей
адзін раз памерці,
чым паміраць штодня...

Гора вам, пастыры,
што распалохалі,
расце рушылі
і заразлі
хваробай нядбальства авечак
з маіх чародаў:
на вас
збіраецца суд суровы,
і пакаранне
чакае вялікае вас.

Калі соль
страчвае сілу сваю,
чым жа тады саліць
чалавеку спожыць?
Ужо ні да чога
яна не прыдатна,
і застаецца
яе адно толькі
выкінуць прэч
на патаптанне людзям.
Звятрэлая соль,
згаслыя ліхтары,
здзічэлыя кіраўнікі,
сцямнелыя светачы,
аслепелыя павадыры —
вы паўпадалі
у багну нядбальства
і пацягнулі
авечак, давераных вам,
за сабою.
І што
скажаце вы тады,
калі прыйдзе

ваш Уладар і Айцец,
каб выслухаць вашы
адказы і справаздачи,
і папытае пра таленты,
што былі
давераны вам?!.
Як цяжка,
як цяжка
мне будзе ў той дзень,
калі буду
глядзець на згубу
сваіх сыноў!..
Як распачна мне,
як горка
будзе ў той час, калі
дзеці мае,
што добраахвотна
згасілі свяцільнік
евангельскай светлыні,
урынуты будуць у апраметны
агонь.

Хто зможа мяне суцешыць
у тую часіну?
Хто зможа стрымаць ручаі
маіх слёз?
Сабе на пакуты
сыноў нарадзіла,
на раны сабе —
дачок.
Лепей бы мне наўпраўду
жыць беспатомнай,
чым бачыць перад сабою
сённяя такой талакою
сваіх бязбожных дзяцей.
Лепей бы ім таксама
было не радзіцца,
чым, нарадзіўшыся,
спадкаваць
вечную згубу,
дзе будзе

лягчэй Садому й Гаморы,
чым ім.
Бо слуга,
што ведае волю
свайго ўладара,
а згодна з ёй не жыве,
пакараіы будзе
памножаным пакараннем

О, архісвятары й святары
пастыры і вучыцялі
чародаў айцоўскіх,
дакуль
хочаце быць нямымі,
дакуль
будзеце неміласэрна
авечак жэрці?
Вы не спыніліся
на малацэ,
вам не даволі
воўны —
лупіце скуру
і кроў п'яце,
і выкідаеце мяса,
самі
насьціўшыся па горла,
ваўкам, крумкачам.

Занямелі самі
і іншым замок на губы
вешаеце,
а хіба
столькі авечых чародаў
было ў царкоўнай аўчарні
яшчэ нядаўна,
у летаўнія гады?
Ці столькі,
колькі цяпер захавалася,
божых душаў
вам было дадзена
у кіраванне,

у справаванне?
Спіце, пастухі,
а супротнік дбае,
пасопваеце, вартаўнікі,
а д'ябал, як леў,
авечак хапае безабаронных
і аддае адных вечнай згубе,
другіх — брыдкім корцям,
каб вычваралі рэчы,
што даспадобы яму.
Аўчарні
пустошацца вашы
і множацца на вачах
чароды супротнікаў...

Дзе цяпер
святары без заганы,
павадыры без вадаў,
што дбалі б не аб сабе,
рупіліся б не для сябе
і не сабе дагаджалі б,
як патрабуе гаго
найвышэйшы
Архісвятар
і як сама я казала.
Ды сёння ў настаўніках
тэя ходзяць,
каго абралі самохаць,
годзячы сваім хібам,
мае сыны,—
паадварочваўшы
вушы свае ад праўды
і прыхінуўшы да баек.

Сябе саміх,
славу,
багацце,
раскошу
яны палюбілі
больш, чым людское
збавенне,

і больш, чым Бога.
А некалі ж мелі
перад вачамі
узор дасканалай набожнасці,
ды, аднак,
людзі скажонага розуму
і падазронай веры,
заўпарціліся яе сіле
і запырэчылі яе праўдзе.
Але няхай —
неўзабаве
адкрыецца ўсім прычына
іхняга шалу
і ўсе пабачаць,
што не з нябеснымі скарбамі,
а з зямнымі,
кахаліся іхнія душы
і думкі цягнуліся іхнія
не ўвышыню,
а ўніз.

У гэтым разладдзі
апанаваў мяне голад —
але не хлеба,
а Божлага слова,
і смага адолела —
ды не вады,
а евангельскай глыбіні.
Адняты ў мяне
прарок і настаўнік,
адрынуты ад мяне
пастыр і павадыр:
што з гэтых прарокаў,
што праракуюць,
сваю, а не Божую, волю,
што з пастыраў тых,
што значны
сваім найменнем,
а справаю — бедакі?!

Шмат хто

ды з тых пастыраў,
што пасталі
над гуртам разумным
Хрыстовым
сёння,
не варты таго, каб стаяць
над асліным гуртам.
Болей таго:
яны па натуре сваёй
не пастыры,
а ваўкі,
не павадыры,
а лвы,
што самі няшчадна адных
авечак зжыраюць,
другімі цмокавы пашчы,
не лічачы, затыкаюць.

О, гарацешны гурт!
Хіба можа
быць пастырам той,
хто сам не вучыўся ніколі
і хто не ведае,
што ён павінен Богу,
што — бліжнім сваім,
і хіба
настаўнікам можа стацца
той, хто з дзіцячага веку
не прысвячаўся навуцы
Святога Пісання,
а бавіўся нейкай іншай,
не адпаведнай
духоўнаму сану,
забавай
альбо марнаваў абы-як
свой час у гультайстве
і ў абібоцтве.
Але калі стала
ціснуць на скабы нястача
спожыці і адзення,
а нэндза

шыю круціць пачала,
тады звеставаць узяўся,
не цямячы,
чым яно ёсць,
звеставанне,
як яно дзейсніцца мусіць
і кім.

І без разбору,
без Бога ў душы,
без добра ў сэрцы,
без розуму ў галаве,
з карчмы
і з двара,
з пабораўу войска
і з войска —
хто як,
хто адкуль,
узяўшы ў пасрэднікі срэбра
і ў памагатыя золата
удзеліся ў Божы дом.
Дык не дзіўна,
што неўзабаве,
у ім не ўтрымаўшыся,
павыпадалі,
ганьбай заплямленыя,
З яго,
і сталі
поруч з прадаўцамі
праўды Божай,
побач з пярэваратнямі.

Бяда
убогім авечкам,
што маюць
такіх пастухоў,
гора даверлівым,
што ідуць
за гэтакімі павадырамі,
якія
вабяцца прорвай сляпой

і самі
вабяць услед за сабой
астатніх.
Бяда і вам,
праз чыё нядбальства
ўвайшлі ў Божы дом
акаянцы такія,
і вам,
што, нібыта іржа,
што, нібыта цвіль,
яго спусташаеце,
бо і самі
спустошаны будзеце.
Гора, айцы, і вам:
сынамі
не навучыўшыся быць,
зводзіце тытуламі сваімі
дзяцей маіх
і, не выхаваўшы памысна
патомства свайго,
у трухлявых сваіх харомах
селіце Божых сыноў.

Гора таксама
вашым хлуслівым Сімонам
яны ўвялі
вас у духоўнае пасвячэнне
не для таго,
каб вы
служылі сумленна Богу,
а каб на пасады высокія
узышлі;
і рукі на вас яны ўсклалі
не для таго,
каб вы
спаўнялі братоў вашых
просьбы,
а каб змаглі
цешыць свае заганы.
Сквапныя на ласункі,
хціва

да грошай ахвочыя,
вы адышлі
ад веры праўдзівае
і ўцягнулі
сябе ў безліч немачаў,
процьму хваробаў...
Вось гэтакіх вучыцялёў,
вось гэтакіх павадыроў,
вось гэтакіх кіраўнікоў,
вось гэтакіх пастыраў маю!..
Самі ад голаду
падыхаюць,
а іншых карміць бяруцца,
самі паслепі,
а іншых мерацца весці,
самі кульгаюць —
ды на абедзве нагі,
а другім
апірышчам хочуць зрабіцца,
самі
у цемрадзі невуцтва тонуць,
а ўсіх
вучыць намагаюцца...

Гора мне,
што такім
нядбайным працаўнікам
даверана,
што ў апеку
аддадзена ненасытным такім
ласунам!..
Гора і вам,
што дарунак Святога Духа
купаеце й прадаеце:
ваша срэбра
на згубу вам будзе.
Не хочаце ведаць
праўды,
не хачаце бачыць
няпраўды,
не хочаце разумець,

адкуль
тыя, што вам даюць,
самі бяруць,
з якога
промыслу багацеюць.

Дояць штодня
малако з авечак,
воўну стрыгуць,
лупяць скуру
і, злупленую, прадаюць,
кормяцца мясам,
крывёй напіваюцца,
ну а лішкі
вам,
прыпадобніўшыся
дабрадзеям,
даюць.

О, круцялі,
а не вучыцялі,
о ліхвары,
а не ліхтары,
драпастыры,
а не пастыры,
ліскупы,
а не біскупы!..
Павыпадалі з закону
Божае вол і,
праклятай мамоною
гэтага свету
свае ап'янілі душы,
прыробленай маскаю
ашукалі
нявінных Хрыстовых авечак
і яснасць евангельскую
зацьмілі
пошаснаю распустай.
Што
будзеце дзеяць,
калі ад вас
сад вінаградны

адняты будзе
і іншым аддадзены
працаўнікам,
а вы,
спрыязненыя са злом,
як зло,
адпрэчаны будзеце?!
І што
скажаце, калі будзе
сказана так:
«Вы сыны
не Бога, а д'ябла;
ідзіце, праклятыя,
прэч ад мяне,
бо не ведаю вас»?!
І што
скажаце,
калі будзе
сказана гэтак:
«Звяжыце
ім рукі і ногі
і ўкіньце
у цемру надворную:
будзе там плач
і зубоў скрыгітанне»?!
Бяда
будзе, мае сыны,
вам у часіну тую
і мне гэтаксама:
вам —
церпячы мукі нязносныя,
мне —
бачачы вашу згубу.

О, біскупы, біскупы —
о сыны,
што маткай і бацькам
спагардзілі,
дзеці,
што ўзгадаваліся
у каралеўскіх палацах,

ды ў корчмы і ў буданы
звабіліся сваёй воляй,
дакуль
будзеце спаць,
расслабленыя лянтай,
дакуль
кароста вачэй вашых
вам
мілейшая будзе
за самі вочы?!
Прыйдзіце да водаў
чатырохрэчных
евангельскіх ведаў
і ў іх
твары свае абмыйце
і з розумаў сваіх змыйце
гразь неразумнасці.
Бо хіба
не досьць яшчэ той страты,
што зношу
праз ваша нядбальства,
хіба
не перапоўнілі
меры згубы
золата
срэбра,
перлы
і камяні дарагія,
якімі,
як найслаўнейшая каралева,
была я аздоблена колькі
дзсяткаў гадоў назад?!

Дзе цяпер
той неацэнны камень,
той прамяністы карбункул,
які ў маёй дыядэме
свяціўся
між іншых перлін,
як сонца між зорак,
святлом

веры сваёй старажытнай,—
дом
слынных князёў Астрожскіх?
Дзе іншыя
роўна каштоўныя камяні
з гэтай жа дыядэмы —
дзіва-смарагды,
сапфіры-скарбы
і дьяменты-цуды?!

І вось
з гэтакіх пышнай шаты
вы, ліхадзеі,
мяне абдэ́рлі
і са згалелага
цела майго,
з якога
ўсе выйшлі,
здзекуецца і смеяцца.
Але пракляты
кожны, хто адтуляе
голае цела маці сваёй —
і вы,
што кліце з яго
ў дужасці свайго шалу,
клічаце на сябе
праклён.
Яшчэ прыйдзе,
о прыйдзе яшчэ той час,
калі
саромецца гэтага будзеце.
Лепей бы, сапраўды,
было вам не ўведаць праўды
і не спазнаць святла,
чым зараз,
уведаўшы і спазнаўшы,
адкінуць,
згасіць,
затаптаць...

Які ж ты пастыр,

што пастырствам ганарышся,
а зневажаеш Бога?!
Які ж ты святар,
што хвалішся пасвячэннем,
а Божую святасць
пляміш?!
Ні ваша жыццё,
ні звычаі,
ні паводзіны,
ні адзенне,
не сведчаць,
што вы сапраўды святары;
ні розум ваш,
ні размова,
ні ўчынкі
нічога пра ваша
пастырства не гавораць.
Вы карчмары —
у жыцці,
у звычаях —
абібокі,
невукі —
у размове,
лісы —
ў паводзінах
і ў адзенні —
ваўкі.
Яшчэ нешта
аб уласцінасцях вашых
скажу:
ваш розум —
прыстасаванства,
размова — глупства,
забавы — распуста,
і ў іх
гінеце вы
і гіне
той, хто ідзе за вамі.

А для чаго
абраны ты пастырам,

для чаго
прызначаны святаром?
Пасланы,
каб ратаваць,
сам становішся згубай,
пасланы,
каб пасвячаць,
з галавы да ног
упэцканы ў твань,
валяешся ля дарогі,
пасланы,
каб пасвіць даручаны гурт,
канаеш
у нэндзы сам.

Святар запаганены,
пастыр змарнелы,
які ж ты ліхтар,
кал і
цёмра ў табе пазвівала
гнёзды?!
Я кое ж ты вока,
калі не даеш заслеплым
спазнання евангельскай
чысціні?!
І рука якая ж,
кал і не выцягваеш
з д'яблавай ямы
тых, што пазвальваліся ў яе?!

Не баіцеся,
сыны безразважныя,
Бога —
дык пасаромейцеся людзей.
Знайдзіце
сэрца сваё —
і сумненне,
як стрэмку,
выцягніце з яго,
і прыйдзіце
да памяці,

а прыйшоўшы,
пакайцеся.

Хоць чалавечай істоце
упасці ўласціва,
але, у адрозненне
ад сатанінскай
закажанелай істоты,
уласціва і ўстаць.
І хоць бы адну гадзіну
вы паслужылі старанна
у садзе свайго ўладара,
атрымаеце плату
нароўні з тымі,
хто працаваў там
ад самай першай гадзіны
і цэлы дзень зносіў
сонечны сквар.

Суйміце ж
хоць бы ў гадзіну апошнюю
горкія матчыны ўздыхі
і абатрыце
ёй вочы заплаканыя,
каб калі-небудзь на вас
яе крываваыя слёзы
не ўпалі,
а плач няўцежны
вас не спаліў.
Жадайце
быць пастырамі
не найменнем,
а ўменнем,
старайцеся быць святарамі
дбаннем
аб справе, а не аб страве.

Каму ж я кажу
усё гэта
і да каго
звернуты мае словы?

Ці да жалезнай сцяны,
ці на вецер
я іх пускаю?

Быццам са спячымі —
размаўляю,
нібы з няўцямнымі —
гутару,
а замоўкну,
яны, бы спрасонку,
пытаюцца:
«Ты гаварыла нешта?»
Лепей бы мне цягаць
соль і руду жалезную
ў нетрах,
чым са зласліўцамі
знацца,
чым з бессаромнікамі
сустракацца,
чым з дзецьмі зацятымі
размаўляць.

Каму ад гэтага гора?
Мне — гора.
Каму — бяда?

Мне — бяда.
Каму галеча ад гэтага?
мне — галеча.
Каму туга?
Мне.
Я пагарджаная,
я абылганая,
я абакраная,
я прагнаная,
але ж і вам,
што мною стагардзілі,—
гора,
што абылгалі мяне —
бяда,
што абакралі мяне —
галеча,
і што прагналі мяне —
туга.
Сыноўня непабожнасць
бацькам знявага,
а матчын праклён,
а матчын праклён —
загуба сынам.

**Леў Сапега
(1557-1633)**

**Зварот да ўсіх саслоўяў
(Прадмова да Статута Вялікага Княства Літоўскага)**

Мудрыя людзі
усіх стагоддзяў
сыходзіліся на думцы,
што ў кожным —
калі б яно ні ўтварылася —
гаспадарстве
дастойнаму чалавеку
нічога не можа быць даражэй
за вольнасць.
Затое няволя
яму настолькі
агіднаю мае быць,
што не толькі маёмасцю,
а і смерцю
яе адганяць ад сябе павінен.

Таму і не дзіўна,
што людзі,
якія сябе шануюць,
каб не падпасці
пад панаванне чужацкае,
у змаганні
з усякім наспротнікам
не шкадавалі
ні скарбаў сваіх,
ні горлаў.
Калі ж аднак,
здаралася,
трацілі волю,
дык усё роўна
паводле парадкаў чужых
не хацелі жыць.

А хіба
лепей намнога,
каб чалавек
быў ад старонняга ворага

вольны,
ды мусіў
свайго трываць над сабою?!.
Вось жа, на ўтаймаванне
усякага ліхадзея
вынайдзены муштук,
ці — іначай — цуглі,
каб, маючы боязь
перад законам,
утрымліваўся ад гвалту
і ад сваволі
і над слабейшым
ды над бяднейшым
не пасвіўся
і не змушчаўся.

Закон
і ўсталёўваецца на тое,
каб дужы-заможны не ўсё,
што яму зажадаецца,
чворыў.
Як зазначыў
некалі Цыцэрон,
каб маглі
мы вольнасцю карыстацца,
становімся для таго
нявольнікамі закону.

Калі наймілей
дастойнаму чалавеку
жыць
у айчыне сваёй бяспечна
і не баяцца,
што нехта добрую славу яго
зганьбуе
альбо здароўю яго і целу
прычыніць шкоду,

альбо маёмасці — страту,
нічому другому,
адно закону
дзякаваць мае,
што век у спакоі жыве
і ніякай змушты,
ніякага абылгання
і крыўды ніякай не зносіць.
Мэта і вынік
усіх законаў,
што існуюць на свеце,—
каб кожны
добраю славу сваю,
здараўе
і скарб-нажытак
меў непашкоджаньмі
і страты
у гэтым ніколі не спадкаваў.

Наша вольнасць,
якою мы ганарымся
сярод хрысціянскіх народаў,
найперш у тым палягае,
што пана,
які б панаваў
не паводле законаў,
але паводле жадання свайго,
над сабой не маем,
а самі валодаем
сваёй славай,
нажыткам сваім
і сваім жыццём.

Бо калі б
хто-кольвечы нас у гэтых
трох рэчах укрыўдзіў
і пасвіцца стаў над намі
паводле свайго ўпадабаньня,
той быў бы не панам нашым,
а — парушальнікам
нашых законаў

і руйнавальнікам вольнасцяў
апынуўся,
а мы —
нявольнікамі ў яго.

Але,
дзякаваць пану Богу,
за панаваннем
іх міласці каралёў
і вялікіх князёў,
з праўдаю ў згодзе,
маем
гэтую ўладу
і вольнасць нашу
ў сваіх руках
і, законы
творачы самі сабе,
старанна
вольнасць ва ўсім зберагаем.
Не толькі сусед
і супольны жыхар у айчыне,
але і сам пан гаспадар
над намі
ніякай звярхоўнасці
ўжыць не можа,
адно толькі тое,
што дазваляе яму закон.

Маючы ў нашых руках
гэтакі скарб,
што ніякай капою грошай
аплачаны быць не можа,
належыць,
каб кожны
дастойны жыхар гаспадарства
уведаў аб ім
і, уведаўшы добра,
утрымліваўся ад спакусаў
і сунімаў заўзятасць,
і згодна
з законам напісаным

справаваўся
і анікога не крыўдзіў.

Але калі
будзе пакрыўджаны сам,
каб ведаў,
дзе абароны і лекаў
у крыўдзе сваёй шукаць.
Як адзін
рымскі сенатар другога
за тое ўпікаў,
што той
закону айчыны сваёй
не ведаў,
гэтак усякі жыхар,
што сваёю
вольнасцю ганарыцца,
але не хоча
ні ўведаць, ні зразумець
закону,
якім абаронена вольнасць яго,
заслугоўвае ганьбавання.

І калі сорам
другому якому народу
законаў сваіх не ведаць,
то нам пагатоў —
бо маем
законы, што пісаны не чужой,
а сваёю моваю,
і заўжды
даведацца можам,
што трэба, зрэшты,
нам для адпору крыўды.

А так як не кожны
жыхар мог займець
Статут,
бо няпросты
і доўгі клопат
яго перапісваць самому,

сталася ў карыстанні
нястача Статутаў важкай.
Таму,
спрыяючы ў гэтай патрэбе
кожнаму жыхару
і ў спажытку
служачы нашаму гаспадарству,
наважыўся я на сябе
узяць,
не шкадуючы кошту свайго
і выдаткаў,
працу —
і, збор
нашых законаў
у друк падаўшы,
дарогу лацвейшую,
шлях прасцейшы
да ведання іх
паказаць жыхарам
нашага гаспадарства.
Цяпер
кожны, калі захоча,
можа іх мець
у сваіх руках,
можа як след
карыстацца імі.

А вас,
міласці вашы,
прашу ад мяне прыняць
гэтую працу ўдзячна
і, маючы вольнасці,
што ўсебакова
законамі абаронены,
пільнавацца,
каб абіраліся і ў суды,
і ў трыбуналы людзі,
якія не толькі добра
дасведчаны ў нашых законах,
але і сумленне маюць,
і Бога баяцца;

якія б
дзеля спажытку свайго,
ласункаў
ды падарункаў,
на шкоду бліжнім,
законаў не перакручвалі,
але, простаі
дарогаю ідучы,
трымаліся праўды святой
і людской справядлівасці

і захавалі
вольнасць,
якою мы цешымся,
у цэласнасці непарушнай.
З тым даручаю
гэтую працу маю
ласцы і міласці вашай
братэрскай.

© OCR: Камунікат.org, 2012

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012

© PDF: Камунікат.org, 2012

ЗМ ЕСТ

Кірыла Тураўскі

Слова ў нядзелю святога Фамы

Францыск Скарына

Псалом — песнастеў анёльскі
Напісана гэтая кніга дваіста
Як золата пералітоўваецца агнём
Усёй грамадзе чалавечай
Прарочыў цар Саламон
Як пчолы бароняць вулі свае

Сымон Будны

Кожны, хто згінучь не хоча

Васіль Цяпінскі

З маёмасці ўбогай сваёй слугую свайму народу

Іпацый Пацей

На свеце так водзіцца

Язэп Руцкі

Дарунак, які ўрэчаісніваюць таемствы

Кірыла Транквіліён-Стаўравецкі

Нішто, удыхнутае ў абалонку

Мялецій Сматрыцкі

Трэнас, альбо плач святой усходняй царквы

Леў Сапега

Зварот да ўсіх саслоўяў

Літаратурна-мастацкае выданне

Алесь Разанаў

Кніга ўзнаўленняў

На вокладцы «Першы яйкаквадрат» з серыі «Манвантара»

Алеся Разанава і Віктара Маркаўца

Карэктар Г. Міхалюк

Дызайн С. Ждановіч

Падпісана ў друк 29.10.2005. Фармат 84x108 732.

Папера афсетная. Друк афсетны. Гарнітура Newton.

Ум. друк. арк. 7,035. Ул.-выд. арк. 7,5. Наклад 500 ас.

Замова № 669.

Выдавец І. П. Логвінаў

220050, г. Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 19-5.

ЛІ 02330/013307 ад 30.04.2004.

logvinovpress@mail.ru

Друк ТДА «НоваПрынт»

220047, г. Мінск, вул. Купрэвіча, 2.

ЯП 02330/0056647 ад 28.03.2004.

ISBN 985-6701-84-8